

Kring Wennerbergstoden

Analys av en konsttävling

Hanna Meijer

ABSTRACT

Institution: Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet
Adress: 106 91 STOCKHOLM
Tel: 08-16 20 00 vx

Handledare: Tomas Björk

Titel och undertitel: Kring Wennerbergstoden.
Analys av en konstdävling.

Författare: Hanna Meijer

Adress: ~~Östermalmsgatan 100, 4 tr~~

Postadress: ~~114 59 Stockholm~~

Tel: ~~08-660 74 41~~

Typ av uppsats: ☒ 60 p ☐ 80 p ☐ annan uppsats
☐ licentiatuppsats ☐ doktorsavhandling

Ventileringstermin: VT 1999

Denna uppsats behandlar problematiken som uppstod i samband med uppförandet av ett offentligt monument över Gunnar Wennerberg, 1912 i Uppsala. Processen inleddes 1907 med en tävling, vilken blev resultatlös. Tävlingen fortsatte dock inofficiellt och kom i stor utsträckning att stå mellan skulptörerna Teodor Lundberg och Carl Eldh. Innehållet koncentreras därför på dem och deras inblandning i tävlingen. Uppsatsens första del upptas av en redogörelse för tävlingen baserad på protokoll och tidningsartiklar. Den andra delen är en analys över tävlingens utgång, dvs att uppdraget tilldelades Teodor Lundberg. Då även Carl Eldh senare fick uppdraget att utföra två skulpturer av Wennerberg, görs även en analys av de båda skulptörernas slutliga Wennerbergskulpturer.

INNEHÅLL

INLEDNING	3
Syfte och frågeställningar	3
Källor	4
Metod och innehåll	4
Avgränsningar	5
Forskningsöversikt	5
GUNNAR WENNERBERG	7
SKULPTÖRERNA	9
Carl Eldh (1873-1954)	9
Teodor Lundberg (1852-1926)	11
WENNERBERGTÄVLINGEN	13
Idén om att uppföra ett offentligt monument	13
Ett protestinlägg från Eldh och Milles	16
Wennerbergtävlingen i sitt sluteskede	23
ANALYS AV WENNERBERGFRÅGAN	26
Estetiska värderingsgrunder	26
Skisserna	26
Lundbergs skisser	26
Eldhs skisser	30
Monumentalskulpturerna	33
Lundbergs staty	33
Eldhs staty	35
Icke estetiska värderingsgrunder	37
En fråga om moral	37
Politiska aspekter	39
Personliga relationer	39
AVSLUTANDE DISKUSSION	41
KÄLLOR OCH LITTERATUR	43
BILDFÖRTECKNING	45

INLEDNING

Min uppsats behandlar den problematik som väcktes i samband med uppförandet av ett offentligt monument över Gunnar Wennerberg. Jag introducerades i ämnet hösten 1998 i samband med "Nationalmuseiprojektet", ett samarbete mellan Nationalmuseum och konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Åsa Cavalli-Björkman, en av representanterna för Nationalmuseum och föreståndare för Carl Eldhs Ateljémuseum, presenterade ämnen som rörde Carl Eldhs produktion. Ett av dem var Wennerbergstatyn och diskussionen kring "Wennerbergfrågan".

Frågan hade sin utgångspunkt i en tävling, utlyst 1907 mellan svenska skulptörer, och avsikten var att resa en skulptur i Uppsala över skalden Gunnar Wennerberg. Processen blev dock långdragen och invecklad på grund av delade meningar inom den kommitté som tillsatts för att handha projektet. Slutligen, tilldelade man skulptören Teodor Lundberg uppdraget. Statyn placerades i Slottsbacken i Uppsala och avtäcktes på våren 1912. På privat initiativ fick dock även en annan av de tävlande skulptörerna, Carl Eldh, uppdraget att utföra två Wennerbergskulpturer några år senare. Den första avtäcktes 1915 i staden Minneapolis i Amerika, och den andra året därpå på Djurgården i Stockholm.

Många var trots detta besvikna över att Carl Eldh inte var den som också fick utföra skulpturen i Uppsala. August Brunius, *Svenska Dagbladets* kulturskribent, var en av dem. I samband med att Eldhs Wennerbergskulptur beställts av svensk-amerikanska sångföreningen och var på väg att fraktas till Amerika, skrev han:

Lösandet af frågan om ett monument öfver Gunnar Wennerberg blef som bekant ett af de alltför många fall i Sverige då en konstnärlig täflan fått ett negativt eller mindre-värdigt resultat. Trots all den klokhet och försiktighet som karakteriserade den konstnärliga bedömningen, segrade I längden ett urvattnadt och karaktärlöst förslag på grund af allmän trötthet och förvirring. Då därtill kommer att den valda statyn fått en olycklig uppställning, som vid första blicken gör ett halft komiskt intryck genom de skärande sneda linjerna mellan terräng och monument, är utgången af monumentfrågan en afgjord förödmjukelse för alla parter.¹

Syfte och frågeställningar

Utomhusskulptur är offentlig och ofta ett dyrt projekt med många viljor och starka känslor inblandade. Det debatteras över vem eller över vad samt varför det skall uppföras, kring vem som skall få uppdraget att utföra det, hur det skall se ut och var det skall stå. Hur man än vänder och vrider på frågan kan inte alla inblandade parter bli nöjda. Allan Ellenius har behandlat problematiken kring offentliga monument och konstaterat att dessa fungerar som brukskonst och tjänar bestämda syften. De är ofta involverade i politiska och ideologiska sammanhang och måste därför värderas från andra synpunkter än de rent estetiska. Han betonar också hur tillsättandet av kommittéer, anordnandet av tävlingar och

¹ August Brunius: "Carl Eldhs Wennerbergs-Staty - Till asylen för goda emigrerade statyer", *SvD* 1915-01-07.

projektets finansiering måste betraktas som väsentliga element i den helhet som skall bedömas.²

Syftet med min uppsats är att belysa problematiken kring offentlig monumentalskulptur genom att koncentrera diskussionen kring ett av många omdebatterade exempel. Min avsikt är att redogöra för ”Wennerbergstävlingens” förfarande och i samband med detta också sammanställa debatten som fördes i pressen och kunde relateras till tävlingen och dess inblandade parter. Jag avser därefter att söka orsaker som kan ha bidragit till att Teodor Lundberg tilldelades uppdraget att utföra monumentet. Med utgångspunkt i Brunius ”besvikna” uttalande ovan, vilket får stå som representant för flera uttalanden i samma anda, ämnar jag dessutom att analysera Teodor Lundbergs och Carl Eldhs färdiga skulpturer, för att se hur dessa skulpturer estetiskt sett skiljer sig åt.

Källor

Jag har främst baserat min uppsats på primärkällor i form av protokoll från Wennerbergkommitténs- och juryns möten, tidningsartiklar samt brev och anteckningsböcker. Det sistnämnda har jag dock sällan använt som referensmaterial.

Två källor, förutom protokollen, som varit viktiga på att de kontinuerligt följde frågan var tidskriften *Idun* samt August Brunius artiklar i *Svenska Dagbladet*. *Idun* var en veckotidning som främst riktade sig till medelklassens och överklassens kvinnor. Dess innehåll var kulturorienterat och det förekom ofta artiklar om diverse olika konsthändelser.

Carl Eldhs ateljémuseum och Waldemarsuddes modellsamling har också utgjort viktiga källor, då jag här fått tillgång till Eldhs och Lundbergs gipsskisser av Wennerberg. Skissernas arkiv i Lund bör också nämnas då de har skickat bilder på den av Lundbergs skisser, som finns arkiverad där.

Konstbibliotekets klippsamling och Torsten Latrins klippsamling (också den på Konstbiblioteket) innehöll mycket material, både om Wennerbergfrågan och om respektive konstnär. Dessutom fann jag, särskilt i Nationalmuseums Centrala kansliarkiv men också i viss mån i Konstakademiens arkiv, samlingar av material, tidningsklipp, brev och anteckningar om och av Teodor Lundberg. Detta utgör mitt referensunderlag i kapitlet om Lundberg eftersom ingen tidigare forskning i detta fallet fanns att tillgå.

Metod och innehåll

Uppsatsens bakgrundskapitel, om Gunnar Wennerberg, är helt baserat på tidigare forskning. Tanken är att i analysen av skisserna och skulpturerna, om möjligt, redogöra för vad det var hos den avbildade personen som respektive konstnär tog fasta på i sin avbildning och vad det var som de engagerade i frågan ”förväntade sig att se”. Jag har koncentrerat

² Allan Ellenius: *Den offentliga konsten och ideologierna, Studier över verk från 1800- och 1900-talen*, Lund 1971, sid 12 f.

mig på ”studenten” Wennerberg, på hans personlighet och personliga attribut, då han i både Lundbergs och Eldhs färdiga verk framställts som ung. Härefter behandlas skulptörerna och jag har sökt egenskaper och karaktärsdrag hos respektive konstnär, vilka kan ha varit avgörande vid Wennerbergkommitténs val av skulptör, samt de slutliga skulpturens utformning.

Kapitlen som behandlar tävlingens förfarande och frågans lösning baseras till största delen på protokoll, i syfte att redogöra för den officiella hanteringen av frågan. Uppgifterna ur de handlingar som härrör från Wennerbergkommitténs och juryns möten är redovisade i kronologisk ordning. Jag hänvisar dock även till den diskussion som fördes i massmedia, d v s den som nådde allmänheten. Dessa artiklar har på innehållsmässiga grunder vävts in i det kronologiska mönstret, för att på så vis skapa en jämförande bild av de olika perspektiven.

I min analys av Wennerbergfrågan utgick jag från en modell utarbetad av Rolf Yrliid, där han har delat upp värderingskriterier i ”estetiska” och ”icke estetiska”. Modellen gav mig idén att utifrån ett annat perspektiv än protokollens officiella resonemang beakta de tänkbara kriterier, estetiska, politiska och ideologiska, som kan ha varit värdegrundande i frågan. Uppsatsens huvuddel avslutas med en diskussion som återknyter till syftet.

Avgränsningar

Uppsatsens innehåll är koncentrerat till Lundbergs och Eldhs *inblandning* i tävlingen, d v s vinnaren av tävlingen och den som enligt många ”borde ha vunnit”. Andra skulptörer och deras bidrag kommer i viss mån att omnämnas med ej vidare behandlas. I de fall övriga fakta angående Lundbergs och Eldhs personer och förehavanden är betydande för uppsatsens ämne kommer också dessa att diskuteras.

Jag kommer inte att föra någon utredande diskussion kring de färdiga statyernas mottagande. I de fall jag har refererat eller citerat uttalanden kring detta, har det varit i syfte att betona synpunkter kring tävlingen som helhet, eller för att skapa en dialog i min analys av statyerna.

Forskningsöversikt

Allan Ellenius har i sin bok *Den offentliga konsten och ideologierna* behandlat enskilda offentliga monument och uppmärksammat läsaren på orsaker som kan ligga bakom dess realiserande. Han har undersökt faktorer som spelat in under processen från idén om att uppföra ett monument tills dess det avtäcks; med andra ord omständigheter som också påverkar monumentets slutliga utseende samt hur det mottas av publiken. Ellenius bok har varit viktig för arbetet så till vida att den utgjort en bakgrundskunskap och ökat min ambition att ifrågasätta Wennerbergfrågans förfarande.

Kapitlet om Wennerberg grundar sig på Sven G. Svensons biografi *Gunnar Wennerberg*. Svenson har redogjort för Wennerbergs liv, med avsikten att spegla hans person, åsikter och förehavanden. Författaren har inte gjort någon musikhistorisk granskning av Wennerbergs insats som skald och tonsättare, inte heller utförligare redogjort för hans verksamhet som politiker, lärare och landshövding. I bokens inledande forskningsöversikt redogörs dock för tidigare skrifter som behandlar detta.

Karl Asplund har skrivit en biografi över Carl Eldh, vilken främst behandlar Eldhs verksamhet som skulptör. Den innehåller bl a ett stort bildmaterial över Eldhs produktion. Kapitlet om Eldh grundar sig med viss reservation på Asplunds bok, då den är tämligen subjektiv och främst framstår som en personlig hyllning till Eldh.

GUNNAR WENNERBERG

Uppsalastudenten och "Gluntarnas skald" Gunnar Wennerberg samlade med tiden på sig en rad titlar: tonsättare, lärare, två gånger ecklesiastikminister, landshövding i Kronobergs län samt ledamot av Musikaliska Akademien och Svenska Akademien. Han växte upp i en frisinnad och musikalisk prostfamilj i Lidköping men gick i Skara skola, i vars pennalistiska klimat han utvecklade en egenskap som kom att bli karakteristisk för honom. Det var en slags otillgänglighet och självupptagenhet, vilket många uppfattade som högfärd. Till Uppsala kom han 1837 och utmärkte sig omedelbart genom att vägra svära studenteden. Han trodde sig ej kunna efterleva den och att svärja falskt var en gudssynd. Många dömde honom dock som medvetet excentrisk och originalitetsjagande.

I Uppsala förvärvade han också vänner och lade grunden till sin karriär. De litterära och musikaliska salongerna utgjorde ett karakteristiskt inslag. Det var högreståndshem öppna för adeln och de akademiska spetsarna, men också för studenter med särskild talang. Kulturutbudet var bland det främsta i landet och här gjordes högklassig musik. Genom en informatorstjänst 1838 introducerades Wennerberg i "den fina världen". Han acklimatiserade sig snabbt med sitt koketta maner, sin utomordentliga sångröst, sina skådespelartalanger och sociala begåvning och han medverkade snart själv i musikproduktionen som sångare, diktare och kompositör.

Bild 1. Studenten Wennerberg
1848

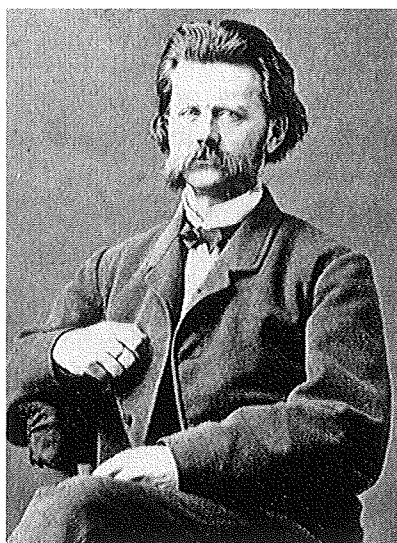

Bild 2. Wennerberg 1865

Bild 3. Wennerberg 1891

Wennerberg var lång och mager med axellångt hår och hade p g a många långa sjukdomar ett tårt utseende. Sjuklighet hade också lagt "en underlig bark omkring hans sinne" och "närt det skeptiska och extravaganta i både många hans åsikter och många hans yttranden".³ En av adelsfröknarna sade om honom: "Han vore vacker, tror jag om han såg fris-

³ Sven G. Svenson: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1986, sid 46. (Ett uttalande av J.A Josephson som var Wennerbergs närmaste vän under de första Uppsalaåren.)

kare ut och hade tänder. I början förekom han mig något stel och obetydlig, men han har något ovanligt som väcker intresse och nyfikenhet.”⁴ Wennerberg drog dessutom uppmärksamheten till sig genom en excentrisk utstyrsel. Han gick i fotsid rock utan krage och om sommaren klädde han sig i hudfärgad kostym, vilken gjorde att han på avstånd såg naken ut. De som ogillade honom ansåg att han spelade en roll med sin besynnerlighet, rollen av det ”romantiska geniet”: skön och dyrkande det sköna, gåtfull och kunskapsrik, filosofisk och upphöjd över mänsklig ålan men ändå spirituell och humoristisk i sällskapslivet. Man frågade sig om han var en narr eller ett geni.⁵

Efter en olycklig kärlekshistoria med adelsfröken Awa Wrangel och en stor produktion av kärlekshymner bakom sig kom Wennerberg i kontakt med ”juvenalerna”; ett studentkottteri som utmärkte sig genom medlemmarnas musikaliska och sällskapliga talanger men också genom deras intensiva dryckenskap. Detta blev inspirationskällan för *Gluntarne*. Wennerberg lät studenten förkroppsligas i juvenalerna, som representanter ”af ett universitets eviga ungdom”⁶. De humoristiska och oblyga sångerna skrevs från början för juvenalerna och uppfördes som underhållning i den interna kretsen, men då Wennerberg 1848 lämnade Uppsala bestämde han sig för att publicera *Gluntarna* och i dem ge en realistisk skildring av studentlivet i all sin härlighet. De blev mycket populära, men inte i betydelsen folkliga p g a dess avancerade musikaliska uppbyggnad. *Gluntarne* var högreståndslitteratur och uppskattades nog främst av forna Uppsalastudenter som i dem kunde igenkänna sin egen ungdom och förenas med andra studenter i minnen från uppsalatiden.

Att *Gluntarne* inte var riktade till de lägre klasserna berodde på att Wennerberg sökte sig till överklassen. Han hade starkt konservativa och rojalistiska ideal med sig från föräldrahemmet och hade redan i Uppsala etablerat kungliga kontakter i sin vänskap med kronprins Carl och Prins Gustaf, som var där för att studera. Följande händelse ger ett exempel på denna konservativa läggning: Efter en brakmiddag på Börsen i Stockholm skrev Lars Johan Hierta som varit närvarande, ”att det var en särdeles njutning att höra hrr Wennerberg... att vår odödlige Bellman här har fått en värdig efterföljare”. Detta bifall från Aftonbladet och dess liberale redaktör tedde sig dock för Wennerberg snarast som en förölmäpning och i föräldrahemmet avskyddes bådaderna som pesten.⁷

⁴ Ibid, sid 45. (Malla Silfverstolpes beskrivning av Wennerberg.)

⁵ Ibid, sid 47.

⁶ Ibid, sid 95

⁷ Ibid, sid 115.

SKULPTÖRERNA

Jag har som sagt valt att avgränsa uppsatsen till att enbart behandla Teodor Lundberg och Carl Eldh. Det var de två skulptörer som mest frekvent omnämndes i kommitténs- och juryns protokoll och det var även i princip mellan dem som valet stod då frågan närmade sig sin upplösning. En genomgång av protokollen visade att valet av konstnär kan ha baserats på andra faktorer än den estetiska kvalitén hos deras inlämnade tävlingsbidrag. Jag sökte därför egenskaper hos respektive konstnär som kan ha påverkat kommittén i sitt val, och ställde mig frågor som: Representerade Eldh och Lundberg olika konstspecifika skolor? Hur såg respektive konstnärs tidigare produktion ut? Jag förutsatte dock att även andra faktorer än de rent estetiskt betingade kunde ha varit avgörande och sökte därför också definiera respektive konstnärs allmänna ställningstaganden, hur samtiden såg på dem samt i vilka kretsar de umgicks.

Carl Eldh (1873-1954)

Carl Eldh, född i en gruvarbetar- och jordbrukarsläkt i Dannemora, hade tidigt ambitionen att bli skulptör. Familjen var fattig men motsatte sig inte sonens önskan. Sin första egentliga praktik fick han som ornamentbildskärare vid ombyggnadsarbetet av Uppsala domkyrka, där även Teodor Lundberg var verksam runt 1890. Så småningom kom han till Stockholm för att studera vid Tekniska skolan. Ekonomin klarade han genom att arbeta som träsnidare och bildhuggare. 1896 reste Eldh till Paris för vidare utbildning. Enligt Asplund trodde han inte på den föråldrade svenska Konstakademiens principer och när ekonomin tillät började han på Académie Colarossi, där unga skulptörer från olika länder arbetade. Inspirationskällan för generationen var dock inte lärarens akademiska ideal utan impressionisten Rodin.⁸ Eldh inspirerades också av skulptören Constantin Meunier 1831-1905, vars bildvärld i huvudsak var hämtad från gruvarbetare och smeders liv. Meuniers stil var, liksom Rodins, impressionistisk och fick liv genom det måleriska spelet mellan ljus och skugga. Han gjorde dock även mindre måleriska skulpturer, genrereliefer och barnporträtt som i sin karaktär var veka och ömtåliga. Omkring sekelskiftet uppstod en reaktion mot Rodins impressionism. En strävan efter ökad klassicism och en mera sluten form med enklare plan och volymer blev märkbar. Reaktionen utgick från tre av hans lärjungar, bl a Aristide Maillol, vars skulpturer hade tyngd och rondör i en stiliserad form samt lugn i uttrycket.⁹ Efter Eldhs parisvistelse kunde man även se drag från Maillol i hans produktion, exempelvis i "Ernst Josephson- Fröding- och Strindbergstatyerna" utanför Stadshuset samt i "Maja" (1916).

Det som grep Eldh i Paris och blev betydelsefullt för honom var inte den eleganta metropolen utan kontakten med de fattiga och avvikande individernas värld, där han fann de första starka motivkällorna för sin konst. Exempel på dessa motiv ser man i statyetterna "från gatan" och "Femme de trottior". Efter hemkomsten 1903, drogs han också till arbetarrörelsen, då minnen från hans egen fattiga barndom och intrycken från Parisvistelsen hade grundlagt dessa sympatier.

⁸ Karl Asplund: *Carl Eldh*, Stockholm 1943, sid 26- 36.

⁹ Ibid, sid 63.

Vid porträtt arbetade Eldh helst utan modell. Den rena porträttligheten var en bisak,¹⁰ men han såg en fördel i att känna den som skulle återges. En sammanfattning av den återgivnas personlighet sedd genom konstnärens temperament var enligt honom idealet.¹¹ Eldh uttalade själv vid ett tillfälle: "Om nu modellen poserat, hade detaljerna förvillat det första starka intrycket, i stället hjälpte nu fantasien till och förstörde och skärpte uppfattningen."¹² Asplund skrev också om Eldhs förmåga att göra de döda levande i post-mortemporträtt, hur han trevade sig fram efter fotografi och beskrivningar och även här försökte leva sig in i personens psyke.¹³ Eldh tycks över huvud taget, i sina flesta verk, ha lyckats ge skulpturen liv, själ och individualitet.

Efter Parisvistelsen kom Eldh att ansluta sig till Konstnärsförbundet. Hur stor kontakt han egentligen hade med förbundets medlemmar är svårt att avgöra. Han föreföll ganska tillbakadragen och mest intresserad av sitt arbete, men enligt Asplund avporträtterade han gärna sina vänner och av Eldhs hand finns porträttbyster av Karl Nordström (1910-11), Richard Bergh (1904), Kreuger (1904), Liljefors (1914-15) m fl.¹⁴ Merparten av Eldhs brev finns samlade på Carl Eldhs ateljémuseum och är inte offentliga. En del brev, från och till Eldh, finns dock på KB och en genomgång av dem tyder på intim vänskap med Christian Eriksson, som sedermera blev invald i Wennerbergstävlingens jury, Henning Birger och August Strindberg.¹⁵ Från 1904 hörde Eldh till det fåtal personer som Strindberg umgicks med¹⁶.

Vid tiden för tävlingen var Eldh trettiofyra år och hade just hunnit etablera sig som monumental skulptör i utsmyckningen av Nordiska Museets portal. Hans tidigare produktion utgjordes i övrigt av nakenstudier och impressionistiska (enligt mig också starkt expressionistiska) genrebilder från gatulivet, samt litet antal skulpturer och reliefer med arbetarmotiv, t ex "Efter dagsverket". Dessutom hade han gjort ett flertal småskulpturer och porträtt bland annat av August Strindberg. Efter hemkomsten fick han, år 1905, sina första offentliga uppdrag: En altartavla för Hagalunds kyrka samt Nordiska museets portal, där han gjorde tympanonfältets skulpturer och kolonnpiestalernas lågreliéfer. Portalen utförde han i sträng arkitektonisk stil med nationalromantiska drag. Därefter utförde han runt 1907 fasadreliefer till Östermalms läroverk, också dessa i kantig arkitektonisk stil. Någon offentlig friskulptur hade han däremot ännu inte haft uppdraget att utföra.

¹⁰ Asplund 1943, sid 56. (Asplund kommenterar detta uttalandet i fotnot 1. "Naturligtvis menar konstnären icke detta bokstavligen. Han har gjort mästerverk i fråga om yttre porträttlighet, men han vill betona, att denna icke ensam är tillräcklig.")

¹¹ Ibid, sid 56. Se också: "Bland Gipsjättar och bronspygmeer", *Sv D* 1921-01-23.

¹² Asplund 1943, sid 39.

¹³ Ibid, sid 214 f.

¹⁴ Ibid, sid 197.

¹⁵ Brev från- samt brev till Carl Eldh, Brevsamlingen, KB.

¹⁶ Asplund 1943, sid 87.

Teodor Lundberg (1852- 1926)

Teodor Lundbergs uppväxt i Stockholm präglades liksom Eldhs av fattiga förhållanden. Som sextonåring anställdes som han lärling hos Lea Ahlborn och antogs samtidigt till Konstakademien. 1882 tilldelades han akademiens resestipendium och kunde fortsätta sin utbildning i Paris tillsammans med Per Hasselberg och Gustaf Lindberg. Här gick han på École des Beaux-Arts och var under en tid elev hos Alexandre Falguière, en av den tidens mest ansedda franska skulptörer. Den eleganta och korrekta realism, som representerades av Falguière och andra av denna epok, blev utgångspunkten för Lundbergs konst. Lundberg befann sig under studietiden också i Italien, där han senare bosatte. Här fick han många konstnärliga intryck, men det har sagts att den klassiska skulpturen kanske alltför starkt fångade hans fantasi och påverkade hans formspråk.¹⁷

Lundberg betraktades aldrig som banbrytande eller nyskapande och i hans skulpturer fanns ofta en akademisk efterklang. Han skapade välformade gestalter i ädla poser eller mjukt böljande grupperingar utförda med en teknisk skicklighet. Det fanns dock, enligt artikelförfattaren Tor Hedberg, några verk av hans hand ”där en stark och rik manlighet fick ett samlat och mycket äkta uttryck”, bl a i flera porträttbyster av samtidens framstående personer. De sista av Lundbergs verk var mer djärva i kompositionen, frigjorda från tidigare ideal, och tillhörde enligt Hedberg de bästa han gjort.¹⁸

Lika utmärkande som den eleganta och mjuka realism, som präglade Lundbergs skulpturer, var att de ofta hade en allegorisk form. Detta syns exempelvis i ”Vågen och Stranden” (1897), samt i flera offentliga skulpturer, t e x i de allegoriska figurerna vid Dramatens entré och hos ”Fosterbröderna” (1888) i Nationalmuseums park. 1889 invaldes han som ledamot av Konstakademien, där han 1908 blev professor och 1911 direktör. Både i denna verksamhet och i sitt konstnärskap tillhörde han dock en epok som 1926 lämnat plats för andra ideal och som därför, enligt Gotthard Johnsson, var svår att rättvist bedöma.¹⁹ Andra artikelförfattare uttalade sig på liknande sätt: ”Vill man karaktärisera Lundbergs konst, så möter man den svårighet, som varje tid har att övervinna vid bedömandet av det nyss avslutade.” Lundberg betraktades i ett par decennier, under den oskarianska eran, som en av Sveriges mest erkända och från officiellt håll mest uppskattade bildhuggare, men han också ”erfara den åldrande konstnärens undansjunkande i en yngre generations uppfattning”.²⁰

”Jag är ej säker på att Lundberg egentligen hade djupare betingelser för lärarens uppgift”, skrev en akademiekollega. Lundberg hade dock ett stort intresse för undervisningsfrågorna inom konsten, vilket bidrog till reformer i akademiens undervisning. Han engagerade sig även i konstnärskårens sociala arbete genom diverse välgörenhetsprojekt, ”ett otacksamt, stundom hopplöst arbete”. Samma kollega skrev vidare: ”Trots att han ej var en stridens man, undgick han ej att få vedersakare; på de svenska skulptörernas marknad har det alltid varit ont om utrymmet och gott om tillfällen till knuffar och stötar (...) Hans rättframhet,

¹⁷ Tor Hedberg: ”Teodor Lundberg Död”, DN 1926-01-04.

¹⁸ Ibid. Se även: Erik Lindberg: *Meddelande från Kungliga Akademien för de fria konsterna* 1926-30, sid 17-20.

¹⁹ G. J-n: ”Teodor Lundberg död”, *Aftonbladet* 1926-01-04.

²⁰ ”Teodor Lundberg död”, *Ny Daglig Allehanda* 1926-01-04.

liksom hans gärningar blev ofta misstydda, och han dömdes många gånger blodigt orätt.”²¹

Lundberg beskrevs annars genomgående som kamratkär, med en förmåga att vinna goda och trofasta vänner. Han umgicks bl a flitigt med Prins Eugen, som han vid flera tillfällen reste utomlands tillsammans med, men även med Gunnar Wennerberg dy som också han var konstnär.²² I sitt hem hade Lundberg en stor konstsamling, vilken huvudsakligen utgjordes av gåvor från konstnärsvänner och däribland syntes bl a flera målningar av konstnärsförbundets kända medlemmar.²³ Lundberg befann sig som akademiestipendiat i Paris samtidigt som konstnärsförbundet bildades, och valde av den anledningen att inte ansluta sig till detta.²⁴

När Wennerbergfrågan blev aktuell hade Lundberg varit verksam som skulptör i över tjugio år och hade en rad offentligt placerade skulpturer bakom sig. Förutom ovan nämnda, hade han även gjort: ”Fackelbärarna ” (1897) för operan i Stockholm, ”Olaus Petri” (1898), vid Storkyrkan och ”Svea och de fyra stånden” (1905) för riksdagshusets fasad. Han var sålunda väl etablerad som konstnär och ansågs även rent teoretiskt kunnig, då han 1907 invaldes som suppleant i Nationalmuseums nämnd som John Börjesons efterträdare.²⁵

²¹ Erik Lindberg: *Meddelande från Kungliga Akademien för de fria konsterna* 1926-30, sid 17-20.

²² Prins Eugen: *Breven berättar*, Stockholm 1942. (Prins Eugens brev till Lundberg upptar en stor del av bokens innehåll.)

²³ Holger Nyblom: *Svenska Hem i Ord och Bilder*, 1914-11, sid 230- 234.

²⁴ Anteckningar angående Lundbergs produktion, Teodor Lundberg, Centrala kansli arkiv, Nationalmuseum.

²⁵ Protokoll vid nationalmuseinämndens sammanträde 1907-06-01, Centrala kansli arkiv, Nationalmuseum.

WENNERBERGTÄVLINGEN

Redogörelsen av tävlingen, både den officiellt utlysta och den som inofficiellt fortsatte efter att den första avblåstes, är baserad på protokoll från kommitténs- och juryns möten, samt på diverse inlägg i pressen. Samtliga protokoll med bilagor finns samlade på Uppsala Universitetsbibliotek och om inget annat anges är uppgifterna hämtade därifrån. Då jag i den löpande texten hänvisar till datum, betecknar detta det datum respektive protokoll har nedtecknats.²⁶

Idén om att uppföra ett offentligt monument

Idén om att resa en Wennerbergstaty offentliggjordes första gången den 17 januari 1907 då tidskriften *Idun* lät publicera en brevväxling mellan skådespelaren Knut Nyblom, "Manasse" och författaren Mari Mihi. Mihi hade med sin senaste bok *Studentens lyckliga dar* väckt sentimentala minnen hos Nyblom om studenttiden i Uppsala. Nybloms brev var oerhört dramatiskt. Han talade om "Gluntavibrerande bröder" och citerade Mihis bok, "och de skola gjuta hans bild i brons", vilket dock inte avsåg Wennerberg själv utan syftade på studenten i allmänhet. Slutligen presenterar han sin idé om att resa en staty i Uppsala över Gunnar Wennerberg. Han hade valt att gå ut med den i *Idun*, som då lästes i ca femtio tusen hushåll, och han var mycket säker på projektets realiserande. Förutom *Iduns* läsare hoppades han också på bidrag från riksdagsmän, svenska sångföreningar, Ecklesiastikdepartementet och Lidköping stad m fl. Målet var att ha täckningslistorna färdiga den andra oktober samma år, på dagen 90 år efter Wennerbergs födelse. Brevväxlingen fortsatte i lika entusiastiska toner.²⁷

Entusiasmen tycktes sprida sig. Om det var idén i sig, eller sättet på vilken den framfördes är svårt att avgöra, men täckningslistorna som sänts ut på initiativ av Knut Nyblom och borgmästare Gustaf Lindqvist inbringade snart så mycket att statyprojektet rent ekonomiskt kunde realiseras. Ett möte för särskilt inbjudna, med anledning av Wennerbergmonumentet, hölls och man utsåg den kommitté som i fortsättningen skulle handha frågan. På vilka grunder kommitténs medlemmar, eller den kommande juryns medlemmar, valdes har dock inte noterats i protokollen.

Den 31 januari 1907 tog *Idun* åter upp ämnet "Wennerbergstoden". I syfte att få frågan belyst ur ett konstnärligt perspektiv hade man vänt sig till ett antal svenska bildhuggare. Skulptören professor John Börjesons svar var bitande ironiskt, inte mot Wennerbergfrågan i sig utan indirekt som en hånfull pik mot den modernare skolans skulptörer. Han förberedde läsarna på att en "ultramodern" konstnär troligtvis skulle framställa Wennerberg naken, ridande på en Glunt genom rymden. "Kunde man så anbringa några rodinska tummar lite hvarstans, så kunde det kanhända bli ett framstående konstverk (...) Konstverkets realiserande är ju mycket beroende på den eller dem, som få med saken att göra." Skulptören Alice Nordin föreslog en porträttbyst, eventuellt kompletterad med någon al-

²⁶ Protokoll vid Wennerbergkommitténs- och juryns sammanträden 1907-1912, U1775G: 4, handskriftsavdelningen, Uppsala universitetsbibliotek.

²⁷ "Han skall varda den Horatio...", *Idun* 1907-01-17, sid 30 f.

legorisk figur. Slutligen ansåg Sigrid Blomberg att ”Wennerbergs ståtliga gestalt skulle ta sig förträfflig ut såsom helfigur”, allegoriska figurer tyckte hon var onödiga.²⁸

Den 11 februari 1908 höll den ny tillsatta Wennerbergkommittén sitt första möte. I kommittén ingick Greve Fredrik Wachtmeister, Domprosten Johan Erik Berggren, Med. Dr. Knut Kjellberg, Fil. Dr. Fredrik Sandwall, Fil. Dr. Carl David av Wirsén samt som självskrivna: Knut Nyblom och Gustaf Lindqvist. Det fastslogs vid detta möte att kommittén skulle vara beslutsamlig då fem ledamöter var närvarande, eller minst fyra, om alla fyra var överens i beslutet. Härfter diskuterades platsen för monumentet vilken redan föreslagits, nämligen Slottsbacken framför Carolina, samt om en offentlig pristävling skulle utlysas. Det beslöts att man skulle rådfråga sakkunniga, som utgjordes av Intendenten för Nationalmuseum Fil. Dr. Ludvig Looström samt förste intendenten Professor Gustaf Clason. Vid detta tillfälle föredrogs dessutom två brev som inkommit till kommittén, varav det ena bl a undertecknats av skulptörerna Carl Eldh, Erik Lindberg, Sigrid Blomberg och Charles Friberg. I brevet fanns en uppmaning till allmän pristävling, men det framgick att undertecknade var missnöjda med tidigare tävlingar: ”Det ovedersägliga faktum att de senare årens skulpturtävlingar, såväl allmänna som enskilda, i de flesta fall kunnat få föga tillfredsställande resultat”, ansågs de dock bero på felaktig planering. Brevet innehöll sålunda även en rad förslag på hur en tävling borde utformas.²⁹

Den 27 mars 1908 valdes suppleanter för ordinarie ledamöter: Fil. Dr. Erik Axel Karlfeldt och Kammarherren Greve Adam Ludvig Lewenhaupt samt Justitierådet Sfelius. Härfter avgjordes, på sakkunnigas inrådan, att en offentlig anonym dubbeltävling skulle anordnas som i huvudsak överensstämde med den av Eldh m fl undertecknade skrivelsen. Man beslöt också att man i inbjudan ej skulle fastställa någon bestämd plats för statyns placering, men att förslaget ”Slottsbacken i Uppsala”, skulle framgå. Gången därpå, den 10 april 1908, beslöts att överintendent Carl Möller, Fil. Dr. Georg Göthe, Professor Teodor Lundberg, Knut Nyblom och Fredrik Sandwall skulle utgöra juryn som, med rätten att rådfråga sakkunniga, skulle bedöma inkommande tävlingsförslag. Vid kommitténs möte den 31 augusti 1908 avsåg sig dock Lundberg sitt juryuppdrag och skulptören Christian Eriksson valdes till hans efterträdare. Mot detta beslut reserverade sig dock Wirsén, som ansåg att Eriksson inte var kompetent nog för uppdraget.³⁰

Så, den 19 oktober 1908, var den första tävlingsomgången över, med 43 inlämnade bidrag. Kommittén hade övervägt förslagen i tre omgångar och slutligen kommit fram till att två av dem, ”Jeunesse” och ”tre förslag N:o 2”, trots att de inte var fullt tillfredsställande, borde omarbetas i skala 1:5 och gå vidare till andra omgången. Vid sidan av själva tävlingen föreslogs också att ytterligare tre av förslagen, ”Stig”, ”Svenska folkets hyllning” och ”Poeten”, med hänsyn till sina förtjänster borde inköpas av kommittén. Det visade sig senare att ”Stig” var inlämnat av Teodor Lundberg och sålunda hans första bidrag till tävlingen.

²⁸ ”Omkring Wennerbergstoden”, *Idun* 1907-01-31, sid 54 f.

²⁹ Bilaga till protokoll 1908-02-11. Se not 26.

³⁰ Christian Eriksson 1858- 1935, var sedan tjugo år tillbaka verksam som skulptör. Utbildad i Paris under 1880- talet på École des Beaux- Arts för Alexandre Falguière. Arbetade en tid med Hasselberg och hade, vid tävlingens början, en rad offentliga uppdrag bakom sig.

Den tredje oktober 1908 kunde allmänheten i en tidningsartikel ta del av Signaturen E. G. F:s åsikter om tävlingen. Han var tämligen pessimistisk: "Återigen har en allmän pristävling anordnats för åstadkommande af ett monumentalt skulpturverk, och återigen har resultatet visat, huru mycken brist på talang, på fantasi och på självkritik det finnes bland flertalet af dem som djärvas hantera mejseln." Flertalet av tävlingsbidragen som visades på Nationalmuseum var enligt artikelförfattaren meningslösa och osmidigt utförda kompositioner och endast ett litet antal verk var av god kvalitet. Han konstaterade också att de flesta skisserna framställde Wennerberg som gammal vilket enligt honom berodde på att det var så man mindes honom, så som Jungstedt målat honom, stående på Botanicums trappa med studentmössan i handen. En staty till Wennerbergs minne borde dock enligt artikelförfattaren personifiera studentsången och studentlivet, som det tog sig form i Uppsala och som det tolkades av honom.³¹

E. G. F. Hävdade att den skiss som närmast uttryckte denna stämning var "Poeten", med en ung student som kastat sig ned på en bänk. Han uppskattade den enkla kompositionen och figuren som ej tycktes posera framför skulptören. "Att det mera ger ungdomspoesien i allmänhet och mindre kanske den Wennerbergska sågen, kan från programsynpunkt vara ett fel, vilket vid en eventuell omarbetning möjligen kan ändras." Bland dem som försökt framställa en porträttbild av den unge Wennerberg, nämnde E. G. F. "Jeunesse", som han tyckte var lyckad; en skiss av Wennerberg, tillbakalutad i en aristokratisk posering. Skulptören hade dock ej lyckats avbilda Wennerberg som den som i "inspirationens ögonblick diktade sina odödliga sånger". Ett betecknande drag för tiden såg han i det faktum att allegorien intog en ganska stor plats i tävlingen. Detta syntes bl a i "tre förslag", med skalden i heroiska poser omvirlad av "inspirationens genier". Tre förslag var enligt E. G. F. "genialiskt i tanke och komposition, men så främmande som någont kan vara för den sak som här är i fråga". Slutligen omnämnde han "Stig", som han tyckte var anspråkslös men vacker i former och linjer, med Wennerbergs "unga byst" på ett postament, mot vilken fyra figurer svävande höjde sig: "Också en allegori således, men av lugnare art."³²

Tävlingsomgång nr två gick därefter av stapeln och den 15 Maj 1909 övervägde juryn de 1:5-skaliga modellerna av Jeunesse och Tre förslag N:o 2, men beslutade att inte antaga något av dem till utförande. Den 19 maj, enligt tävlingsreglerna, ersattes de tävlande i andra omgången med vardera 2000 kr, varpå kommittén den 25 maj, efter Nyströms förslag beslöt att ingen ny offentlig pristävling skulle utlysas. Wirsén förordade vid samma tillfälle att uppdraget borde lämnas till Börjesson, men Looström hävdade att man kunde förvänta sig nya skisser under sommaren och ville avvakta detta förslag.

³¹ E. G. F: "Skissema till Gunnar Wennerbergmonumentet" 1908-10-03, Wennerbergfrågan, klipparkivet, Konstbiblioteket.

³² Ibid 1908-10-03.

Ett protestinlägg från Eldh och Milles

Den 26 november 1912 publicerades en protestskrivelse från Eldh och Milles i *DN*. Ärendet gällde Lundberg, som "rullar upp sig igen". Efter en tidigare debatt angående Lundbergs inblandning i frågan om "Carl X Gustaftävlingen" togs nu frågan om Sveagruppen på riksdagshuset "åter upp". Trots att en tävling utlysts och Albert Reinhold von Stockenström tilldelats förstapriset hade beställningen gått till Teodor Lundberg, vilket Eldh och Milles nu opponerade sig mot. Riksbyggnadernas arkitekt Aron Johansson urskuldade sig i artikeln med att Stockenströms bidrag var för odetaljerat, men att Stockenström hade vägrat utföra en mera detaljerad skiss utan oskälig ersättning. Johansson hävdade att han hade försökt tala Stockenström till förnuft men att han slutligen tvingats ge upp. Han hävdade att Lundbergs namn uppkommit i kommittén först flera månader efter tävlingen och att man där kände honom som en stor konstnär, med den energi som krävdes för att arbetet skulle stå färdigt i tid. Det var alltså inte Lundberg som hade kommit till riksdagshuskommittén, utan kommittén som vänt sig till Lundberg. Eldh och Milles svarade med att Johansson redan från början hånat Stockenströms förslag och hävdade att det var Johansson själv som föreslagit Lundberg. De sade sig reagera för att skydda det som borde vara alla svenska skulptörers rätt och hävdade att Lundberg körde över andra.³³

Johansson svarade: "Klandra mig inte för att jag finner Lundbergs Sveagrupp utmärkt, men det var inte jag som framlade namnet." Han vill dock inte avslöja vem det var. Eldh och Milles gav sig inte utan förklarade att den verkliga anledningen till de svenska skulptörernas protest mot Lundberg var "Dessa affärer", som skulptörerna förvånats och harmats över. De hade låtit dem gå förbi i tysthet men tillslut, när Lundberg fört fram sitt förslag till Carl X Gustafmonumentet vid sidan av den tävlingen där han själv var jurymän, hade de känt sig tvingade att ta till orda. Det framgick då att både juryn och kommittén för Carl X Gustafmonumentet varit betänksamma mot Lundbergs handlingssätt och att det inte hade försvarats i något offentligt uttalande.³⁴

Tidningspolemiken fortsatte och i samband med den kom Wennerbergfrågan ånyo upp. Knut Nyblom trädde fram till Lundberg försvar med, hävdade han, en redogörelse av Wennerbergaffären stödd på protokoll, och hans version var följande: På konstnärernas egen begäran, hade en anonym "dubbeltävling" om Wennerbergstatyn utlysts under våren 1908. 45 förslag inkom vid första tävlingen varav två prisbelönades, Charles Fribergs, Jeansen och Gustaf Sandbergs Tre förslag. Båda underkändes dock av juryn vid den andra tävlingen i maj 1909. Detta var sålunda den enda verkliga tävlingen som förekommit i Wennerbergfrågan och det var alltså oklart om Eldh överhuvudtaget deltog i denna tävling. "Säkert var dock att han inte tilldelades något pris, vilket den stora allmänheten felaktigt tycks ha fått för sig". På hösten 1909 inlämnades åter ett antal anonyma förslag till Wennerbergkommittén utan att någon offentlig tävling utlysts, men alla de 26 skisserna underkändes av juryn. Vid detta tillfälle deltog Eldh med sin skiss Signatur I, i dess första form, samt Lundberg med sin skiss Ignotus. På båda skisserna förekom det en klippformation, alltså den "omdebatterade klippan", som Eldh efteråt trott att Lundberg hade ko-

³³ "En konstnärskonrovers om Sveagruppen", *DN* 1912-11-26.

³⁴ "Skulptörerna, professorn o. Riksdagshusarkitekten", *DN* 1912-11-28.

pierat. Som belägg för att Lundberg inte kunde ha gjort detta hänvisade Nyblom till att Lundbergs skiss varit utställd anonymt på Akademien under hela sommaren.³⁵

På våren 1910 sade sig Nyblom ha fått en inbjudan av Eldh att se på ett nytt omarbetat förslag av hans skiss Signatur I. Då pristävlan var över såg Nyblom inget omoraliskt i att besöka Eldhs ateljé. Han fann skissen mycket bra varför den åter fick en chans att prövas av juryn. Här fick den avslag men tack vare Nyblom fick Eldh en sista chans, att omarbete sin skiss till en femtedel av den tänkta storleken. För detta arbete ersattes han med 1 000 kronor. Enligt Nybloms version ansåg Eldh själv att han misslyckades med omarbetandet, i vilket juryn och kommittén instämt. Eldh hade dock inte givit upp utan framlagt ett nytt förslag, "Stå stark, vilket i det närmaste enhälligt omkullröstats". Juryn som nu ansåg sig ha gjort sin plikt upplöstes men enligt Nyblom ej i osämja, vilket hade påståtts. Nyblom drog sålunda slutsatsen att det inte var juryn som ej kunde enas, utan Eldh som inte hade lyckats i sitt arbete. I oktober samma år samlades kommittén åter, utan jury och med ny ordförande. En av initiativtagarna, borgmästare Gustaf Lindqvist hade vid första mötet föreslagit att frågan borde lösas genom att statyn beställdes av en konstnär och föreslog härmed Teodor Lundberg, "som t. e. genom Olaus Petristoden, grupperna 'Stranden och vågen' och 'Fosterbröderna' m. fl. av konstkritiken dokumenterat sig som en svensk bildhuggare av första rang."³⁶ Förslaget antogs enhälligt av alla nio närvarande medlemmar och kommittén beslöt att beställa Wennerbergstatyn av Lundberg.³⁷

Eldh hävdade att denna redogörelsen ej var att lita på, eftersom den var rakt igenom falsk.³⁸

Man kan fråga sig när Nyblom vände från påstådd välvilja till fientlighet, om han i sin artikel givit en korrekt redogörelse för händelseförloppen eller om detta var en modifierad sanning? I nästa inlägg krävde han en ursäkt för Eldhs uttalande samt hänvisade återigen till protokollen för att bekräfta sitt uttalande.³⁹ Men en fortsatt genomgång av protokollen och dess bilagor klargör att en redogörelse kan vinklas, även om den stöder sig på protokoll:

Den 26 augusti 1909 inkom till kommittén ett brev med Lundbergs utpräglade handstil. Han skrev att en Wennerbergsskiss av undertecknad fanns utställd på Konstakademien mellan den 26 augusti och den 15 september och att han i den framställt Wennerberg från den tiden *Gluntarne* skrevs, då detta var det "förmästmaste af hans skapelser". I brevet framgick att Lundberg dessutom hade reflekterat över platsen för statyns uppförande. Han hade, på grund av de stora träd som växte omkring denna och gjorde utrymmet trångt, komponerat statyn på höjden och figurens fotfäste och klippans linjer hade utformats så att de skulle följa markens sluttning. Brevet var undertecknat Ignotus.⁴⁰

³⁵ "Skulptörstriden", *Aftonbladet* 1912-11-27.

³⁶ Motiveringen saknas i protokollet och är författad av Kurt Nyblom själv.

³⁷ "Skulptörstriden", *Aftonbladet* 1912-11-27.

³⁸ "Skulptörerna, professorn o. Riksdagshusarkitekten", *D N* 1912-11-28.

³⁹ "Skulptörstriden", *Aftonbladet* 1912-11-29.

⁴⁰ Bilaga till protokoll 1909-10-28. Se not 26.

Den 15 oktober 1909 avsände Eldh följande rader till kommittén: "Undertecknad, som utarbetat ett förslag till G. Wennerbergstaty, anhåller härmed vördsamt att kommittén ville upptaga detta mitt arbete till pröfning." Med brevet följde två skisser av Eldh, som enligt honom själv båda föreställde Wennerberg som student. Dessa skisser fick beteckningen /4:0 a och b. Också Eldh hade funderat över skulpturens placering: "Han tänker stödjande sig mot en sten, eller ett klippblock i skogen (...) Den medföljande lilla modellen visar hur jag tänkt mig stodens gestaltande uti Slottsbacken i Uppsala." Eldh beskrev hur man framför stoden kunde anlägga en källa med rinnande vatten, växter och blommor och hur stenen som syntes bakom stoden kunde användas för valborgsmässoeldar.⁴¹

Med anledning av dessa brev och medföljande bidrag samlades kommittén den 28 oktober 1909.⁴² Wachtmeister, Berggren, Wirsén, Sandwall, Nyblom, Lindqvist och Karlfeldt var närvarande samt sakkunniga: Looström och I. G. Clason. Samtliga skisser från ovan nämnda konstnärer fanns tillgängliga och efter att dessa beskådats fann Clason att Eldhs gips ägde stora förtjänster och var överlägsen de såväl nu som vid de föregående tävlingarna framkomna förslagen. Han ville dock inhämta den förut tillsatta juryns yttrande om skissen innan ett definitivt beslut fattades om att låta den gå till uppförande. Looström ansåg att Eldhs förslag ägde så framstående förtjänster att det, efter ändring av några av honom anmärkta detaljer, borde antagas av kommittén till uppförande utan att först höra juryn. Vid påföljande diskussion uttalade samtliga ledamöter sitt gillande för Eldhs förslag, men meningarna var delade om man skulle sammankalla juryn eller ej. Vid omröstning beslöts det, med fyra röster mot tre, att man skulle invänta juryns uttalande innan det slutliga avgörandet.

Juryn samlades den 3 november 1909. Närvarande var Möller, Göthe, Christian Eriksson och Nyblom. Efter en granskning av skisserna, gav man följande utlåtande: "Juryn, som granskat förutnämnda förslag och på grund af vissa dess förtjänster särskilt fäst sig vid /4:0 a, har dock icke funnit något förslag vara af det framstående värde, att det borde i nuvarande skick till utförande anbefallas." Nyblom reserverade sig dock mot beslutet och ansåg att förslag /4:0 a, efter vissa detaljanmärkningar, borde förordas till utförande.

I *Idun* den 21 november 1909 förekom en helsidesartikel med fotografier av fem olika konstnärers bidrag, däribland Eldhs /4:0 a och Lundbergs Ignotus. En bild av Eldh är infogad i rubriken och bilden av hans modell är flera gånger större än de övriga. Artikel-författaren skrev att Eldhs förslag varit det som fäst störst uppmärksamhet vid sig. I artikeln omtalades dock även en skiss av Charles Friberg som enligt skribenten väckt viss uppmärksamhet. Det var tydligt att man på redaktionen väntade sig ett slutbedömande inom den närmaste framtiden. "Då kommittén nu förfogar öfver en fond på öfver 50 000 kr, är intet som hindrar att genast ta itu med beslutets sättande i verket."⁴³

⁴¹ Ibid.

⁴² Utöver Eldhs och Lundbergs skisser fanns ett fåtal andra bl a ett från Edvard Brambeck.

⁴³ "Wennerbergmonumentet", *Idun* 1909-11-21, sid 558.

Den 14 december 1909 hade kommittén delgivits juryns utlåtande ovan och Eldhs bidrag i sin ursprungliga form var inte längre aktuellt för uppförande. Wachtmeister föreslog då att kommittén, i tidningarna, skulle uppmana intresserade konstnärer att sända nya Wennerbergsskisser till Nationalmuseum före den 15 februari 1910. Det framgick av sammanhanget att Eldh redan var i färd med att omarbeta /4:0 a.⁴⁴

Den 12 februari 1910 hade 26 bidrag inkommit till kommittén, bland annat Eldhs bidrag "Signatur I" (av I, II, III). Samtliga jurymedlemmar hade samlats för att ge sitt utlåtande. Man beslöt att "Signatur I", "Skarornas målsman", "Fagerberg" och "Slottsbacken" skulle genomgå förnyad prövning. De övriga förslagen förkastades. En vecka senare, den 19 februari 1910, var juryn åter samlad. Det beslöts nu att konstnären till Signatur I, mot viss ersättning skulle utarbeta sitt förslag i skala 1:5 av den tänkta storleken. Juryn motiverade beslutet med att Signatur I var det bästa av samtliga inkomna förslag var det gällde komposition och formgivning. Wennerberg saknade dock i framställningen "kraft" och "ungdomlig käckhet". Skissen var för "blid och vek" för att i sin nuvarande form ge eftervärlden en riktigt karaktäristisk föreställning om honom. Först efter att skissen blivit omarbetad ansåg man sig kunna avgöra om den borde förordas till uppförande i monumentalskulptur.

"Wennerbergmonumentet. Den senaste tävlingens resultat", löd en artikelrubrik ett par veckor senare. Vad den syftade på var de 26 inlämnade bidragen: Sedan de två formellt utlysta pristävlingar givit magert resultat, beslöt kommittén, att låta skulptörerna försöka ännu en gång. "Någon formlig tävlan blev dock ej utlyst", skrev artikelförfattaren. Förslagen hade ställts ut på Nationalmuseum i en av skulpturavdelningens salar, som avstängts för alla andra än de utsedda prisdomarna. Efter åtskilliga veckors arbete var juryn färdig med sitt utlåtande och hade då inte "ansett sig böra förorda något av de inkomna förslagen till utförande" eller gruppera dem i någon viss prisordning, utan uttalade sin uppfattning i mer allmänna ordalag. Enligt artikelförfattaren hade juryn fäst sig särskilt vid ett av förslagen, föreställande en ung student med blottat huvud och med hänfödda drag, lätt stödd mot en klippa. Han hänvisar till den ovan återgivna illustrationen, vilket var en pennskiss av Eldhs färdiga Djurgårdsstaty. Artikelförfattaren refererade sedan till juryns protokoll och frågade sig om kommittén skulle komma att följa juryns rekommendationer. I artikeln framgick också att samtliga bidrag, efter juryns bedömning, under en kortare tid var utställda för allmänheten på Nationalmuseum.⁴⁵

⁴⁴ Bilaga till protokoll 1909-12-14. Se not 26.

⁴⁵ "Wennerbergmonumentet - Den senaste tävlingens resultat" 1910-03-03, Wennerbergstävlingen, Klipparkivet, Konstbiblioteket.

Bild 4. Pennskiss av "Signatur I", publicerad i artikeln: "Wennerbergmonumentet - Den senaste tävlingens resultat"

Den 20 maj 1910 var samtliga jurymedlemmar åter samlade för att bedöma Eldhs 1:5-skaliga modell, vilken förkastades enhälligt utan motivering. I paragraf tre framgick dock att Eldh nu hade färdigställt ytterligare ett förslag med motto "Stå stark"⁴⁶. Vid samma tillfälle accepterades detta, efter övervägande, av juryns flertal för utförande i vanlig statystorlek. Göthe bifogade dock en reservation. Han instämde i att Stå stark var ett av de bästa förslagen som framlagts men hävdade att Eldh inte hade lyckats återge Wennerberg så som han tänkt sig honom, som ung skald: "Jag har svårt att tänka mig, att denna halfgamle, fundersamme och betänksamt blickande man kan vara en inspirerad diktare och kompositör, allra minst, att han skrifit Gluntarne, samt de käcka, ungdomsfriska och klingande studentsångerna." Möller instämde i reservationen.

Kommittén samlades åter den 29 maj 1910. Närvarande var: Wachtmeister, Berggren, Kjellberg, Wirsén, Lewenhaupt, Sandwall, Nyblom samt sakkunniga. Wirsén, Berggren och Looström anhöll om att få instämma i Göthes reservation angående Eldhs förslag. Härefter övervägdes och avslogs både Eldhs Signatur I (skiss 2) och Stå stark. På ordföranden Wachtmeisters förslag ställdes därefter Professor Börjessons skiss över Wennerberg under prövning. Wirsén föreslog att man skulle ge uppdraget åt någon nu levande konstnär att utföra statyn i enlighet med denna skiss.⁴⁷ Wachtmeister och Looström var positiva till förslaget men man beslöt att inhämta juryns bedömning. Vid detta tillfället hade ytterligare två förslag inkommit, varav ett signerat "50-talet". Bedömningen av dessa skisser överlämnades åt juryn.

⁴⁶ Stå stark, åsyftar en av Wennerbergs studentsånger, med titeln, "Stå stark du ljusets riddarvakt"

⁴⁷ John Börjeson avled tidigt på året 1910.

Man kan reflektera över att Lundbergs namn inte nämns i protokollen och att hans bidrag, både Ignotus och 50-talet, åtminstone utåt sett behandlades anonymt. En månad senare visade det sig dock att pressen refererade till konstnären bakom "50-talet", som Teodor Lundberg.

Efter att Eldhs bidrag Stå stark avfärdats, kommenterade Brunius tävlingen i en artikel: "Täflingen för ett monument öfver Gunnar Wennerberg har som bekant gifvit ett negativt resultat. Meningarna inom jury och kommitté har varit mycket delade och man förstår väl att enighet varit svår att uppnå, då ju något fullkomligt överlägset förslag icke förekommit." Brunius skrev vidare: "Då emellertid hvarken Eldhs förslag i sin nuvarande form eller professor Lundbergs '50-talet' varit utställda, har man svårt att taga ställning till någontida." Eldhs förslag Stå stark (vilket återgavs i artikeln) ansåg Brunius "äga en frisk och okonventionell karaktär, men på samma gång en tydlig prägel av realistisk småskulptur." Själv ansåg han att det var klokast att vänta med beslutet, eftersom inget överlägset uppslag som dragit samtligas entusiasm till sig ännu hade frambringats. Han hänvisade till de skisser som varit utställda vid föregående tillfällen i "denna långgrandiga tävling" och ansåg att juryn och kommittén förtjänade mer erkännande, just därför att de ännu inte beslutat sig för något av förslagen. Själv fann han det intressantaste förslaget vara Carl Milles skiss där Wennerberg framställdes med respektlös humor, vilket han dock trodde "skulle verka fränstötande på de flesta betraktare, i monumental gestalt".⁴⁸

I slutet av juli skrev Eldh i ett brev till vännen Birger Henning, att Brunius varit på besök i hans ateljé och tittat på en Wennerbergsskiss som han sade sig tycka om. Eldh verkade av brevet att döma själv nöjd med den och kallar den "verkligt vacker", men hade inget hopp om att den skulle vinna, inte "med domare som C. D. af Wirsén och vederlikar."⁴⁹ Eldh var uppenbarligen inte optimistisk och man kan fråga sig vad han syftade på i detta uttalande. Upplevde han ett personligt motstånd eller berodde det på en generell bild av Wirsén och hans vederlikar som anhängare av andra konstnärliga ideal?⁵⁰

Så sammanträdde juryn igen den 31 maj 1910 och samtliga ledamöter var samlade. Förslaget att låta en nu levande konstnär utföra Börjessons skiss i monumentalskulptur avslogs enhälligt. Också de båda nyinlämnade skisserna avslogs, den ena enhälligt, och den andra (50-talet) av tre, då Sandwall och Christian Eriksson ansåg att den höll "ovanligt god tidsfärg". Sandwall efterlyste dock "lite mera av kraft och ungdom". Vid detta möte avsade sig Möller, Göthe och Christian Eriksson sitt juryuppdrag, men det kom även för kvarvarande medlemmar att bli sista gången man sågs i egenskap av "Wennerbergjury". Man kan i detta skede återknyta till Nybloms version av förloppet och konstatera att inte bara Eldhs

⁴⁸ August Brunius: "Wennerbergsmonumentet", *SV*D 1910-06-22.

⁴⁹ Brev Från Carl Eldh till Birger Henning 1910-07-29, Brevsamlingen, KB.

⁵⁰ Enligt Nationalencyklopedin var Wirsén (1842-1912) författare och litteraturkritiker och sedan 1879 invald i Svenska Akademien, där han dock med sin uttalade konservatism utövade ett olyckligt inflytande bl a vid val av nobelpristagare i litteratur. Själv skrev han traditionell idyllisk lyrik och psalmer. Som kritiker motarbetade han den moderna litteraturens utveckling.

samtliga förslag utan också Lundbergs inlämnade skisser hitintills fått avslag i kommittén eller juryn.

Drygt två månader efter kommitténs senaste möte publiceras en artikel i *Idun* om aktuell monumental konst. Efter en kort diskussion kring Ragnar Östbergs "Östra Real" som snart stod färdig övergick den till Wennerbergfrågan med meningen: "Ett annat med dagskrönikan nära förbundet konstverk är skulptören C. J. Eldhs skiss till Wennerbergsstoden i Uppsala." Eldhs skiss Stå stark fanns avbildad i artikeln och den förespråkades till uppförande, då den enligt författaren var käck och frisk i utförandet och en mycket lyckad karakterisering av Wennerberg. Det var också tydligt att man nu var missnöjd över att kommittén ännu inte kunnat enas kring något av förslagen. Enligt tidningen hade saken tillsvidare bordlagts på grund av mycket delade meningar, men det framgick att vissa medlemmar inom kommittén undertiden hade diskuterat idén att anta en skiss av Lundberg. "En skiss, som icke deltagit i täflingen, och om hvars kvalifikationer allmänheten följaktligen hitills ingenting haft sig bekant". *Idun* hade kontaktat Lundberg för att få publicera en bild på detta förslag men han hade avböjt, "af skäl, vilkas giltighet vi kort därefter funno kullkastad, eftersom skissen nu står avbildad i en daglig tidning". Man diskuterade också farhågan att Lundbergs förslag "skulle komma att genomdrivas utan att den fackliga kritiken fått säga sin mening om detsamma", men konstaterade samtidigt att den farhågan "tyckes dock vara aflägsnad" och att varken några enskilda kommittéledamöters mening eller personlig sympati "torde få bli utslagsgivande". På *Idun* hoppades man att saken bara för tillfället råkat "ur gängorna" och att den ännu inte skulle anses förlorad.⁵¹

Veckan därpå publiceras i *Idun* bilder på Lundbergs- (som nu givit sin tillåtelse) och Carl Milles senast inlämnade skisser. Om Lundbergs förslag skrev man: "Professor Lundberg tyckes ha velat inlägga något af ämbetsmannens och parlamentarikern hos sin Wennerbergsbild, den verkar också ganska stram och korrekt och betraktaren är nästan på vippen att säga: - Ursäkta, herr statsråd, om jag stör!" Milles bidrag fick *Idun* att dra paralleller med "Petterssons i Döderhults humoristiska träfigurer".⁵²

Uppsala Nya Tidning hade också reagerat häftigt över att Eldhs förslag Stå stark nu förkastats av kommittén. Enligt artikelförfattaren skulle nu Lundbergs 50-talet istället ha föreslagits för uppförande av Knut Nyblom och följande protestinlägg gjordes:

Hvad ämnar den återstående kommittén göra? Det kan väl aldrig vara meningen att under hand ge beställningen åt professor Lundberg för en skiss, som icke utsatts varken för facklig eller offentlig kritik och ej heller utstälts? Den af den unge framstående skulptören Eldh gjorda och här avbildade skissen har från vederhäftigt konstnärligt håll vunnit synnerligen stort erkännande och detta synes oss med all rätt. Gunnar Wennerberg framställs här som den eleganta Uppsalabohem han var i sin studenttid. Bildens hållning och hela ställning är utmärkt gjord. Man kunde kanske anmärka att anletsdragen kunde gjorts en smula yngre. Men statyförslaget är tillkommet efter ett

⁵¹ "Monumental konst", *Idun* 1910-07-03, sid 333.

⁵² "Stoden åt Gunnar Wennerberg", *Idun* 1910-07-10, sid 349.

ingående studium af samtida Wennerbergavbildningar. Det är dessutom svårt att från ett fotografi få en fullt exakt bild av hur skulpturverket ter sig i skiss. Men hela framställningen är mycket lyckad och verkningsfull och alldeles fri från sentimental pose. Frågan är nu: skall denna ypperliga skiss af några kommittéerade få röstas bort och en annan kanske utan all offentlig granskning manipuleras fram? ⁵³

Wennerbergtävlingen i sitt slutskede

Efter att Eldhs och Börjessons skisser tillsammans med de två sistnämnda fått avslag, sammanträdde kommittén officiellt inte igen förrän i oktober samma år. Under sommaren hade Wachtmeister, Karlfeldt och Sandwall begärt utträde. Wachtmeister skrev i sitt brev: "Då jag ej anser mig kunna med framgång verka för det mål, hvartåt kommittén sträfvat, har jag beslutat mig för att afsäga mig uppdraget". I övrigt tydde brevet inte på någon osämja, utan var undertecknat: "Med utmärkt Högaktning." Sandwalls avskedsansökan däremot var mycket kort. Han hade inget mer att tillägga eller säga övriga ledamöter. Karlfeldt skrev att han kände sig för lite insatt i situationen för att vilja eller kunna delta i frågans avgörande. "Jag har endast af tidningarna sett en och annan - förmodligen ibland missvisande - antydning om hvad som förefallit. Sammanhanget af det hela är mig därför allt annat än klart, och jag känner mig alldeles inkompetent att vidare delta i förhandlingarna." Tonen i brevet var dock inte anklagande, utan snarare urskuldande. Breven var förmodligen adresserade till Lindqvist och formulerade som svar på ett brev från dennesamte.⁵⁴

Det visade sig att Lindqvist i början av juni, skickat ett brev till samtliga kommittéledamöter där han hävdade att alla tävlande skulptörer nu redan gjorts mer än rättvisa och att de borde insett att deras bemödande var meningslöst. Han skrev: "Och det förefaller som om de ofta gått till verket i det nedslående medvetandet om att deras konstnärliga skapande i alla fall vore dömt att förr el. senare stupa på ett sakkunighetsutlåtande." Lindqvist föreslog nu att istället ge uppdraget åt professor Teodor Lundberg och att ge honom helt fria händer.⁵⁵

Den 20 oktober 1910 samlades sålunda kommittén, med anledning av Lindqvist brev. Närvarande var H.K.H. Prins Carl (som påtagit sig ordförandeposten efter Wachtmeister), Wirsén, Berggren, Kjellberg, Nyblom, Lindqvist och Lewenhaupt. Karlfeldt och Sandwall, efterträddes av Greve Knut Hamilton och Länsnotarien Walter Kant. Samtliga ledamöter visade sig nu vara överens om att man borde vända sig till en bestämd konstnär med förfrågan. Härefter granskades en gipsskiss av Lundberg. Lundberg hade tillsammans med skissen även sänt en försäkran om att hans Wennerbergstaty kunde beräknas bli färdig i maj året därpå, samt en proximativ kostnadsberäkning där konstnärens arvode beräknades till 20 000 kr, gjutningen till 7 000 kr, postament till 14 000 kr.⁵⁶ Förutsättningarna godkändes och man beslöt enhälligt att Lundberg, "med ledning av nyss berörda skiss - dock

⁵³ August Brunius: "Wennerbergsmonumentet", *SvD* 1910-06-22. (Brunius har i sin artikel publicerat detta odaterade citat från Uppsala nya tidning.)

⁵⁴ Bilagor till protokoll 1910-10-20. Se not 26.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Enligt tävlingens ursprungliga regler, fick staty, postament samt konstnärens arvode ej överstiga 35 000 kr. Tävlingsreglerna återfinns i protokollsamlingen. Se not 26.

med honom lämnad full frihet att vid utarbetandet af densamma vidtaga de ändringar, han ansåg lämpliga (...) i enlighet med ovanstående kostnadsberäkning", skulle tilldelas uppdraget. Greve Hamilton önskade få det antecknat i protokollet, "att han biträtt förutnämnda beslut på den grund, att han ansåg (...) skissen synnerligen tillfredsställande".

Enligt anteckningar, förda av Lundberg själv eller av hans son, blev Lundberg ändå tvungen att göra om skissen då den första versionen av "50-talet", där Wennerberg framställdes som en man i femtioårsåldern, inte godkändes av kommittén.⁵⁷ Det är troligtvis denna ändring han talade om vid nästa kommittémöte sex månader senare, den 23 maj 1911, då han själv deltog. Här förevisade han nämligen ett nytt förslag över Wennerbergmonumentet, som förutom en något förändrad staty även innefattade en estrad i granit att ställa den på. Förslaget godkändes av samtliga ledamöter och på detta möte beslöts dessutom att statyn skulle skänkas till Uppsala studentkår.

Efter ytterligare fem månader, den 22 oktober, var gjutmodellen klar, vilken också den enhälligt godkändes av kommittén. Nyblom och Hamilton fick uppdraget att förbereda programmet för monumentets avtäckning, som kom att äga rum på "vårfestdagen" den 18 maj 1912 i närvaro av prins Eugén.

Eldhs ansträngningar syntes i det här läget ha varit förgäves, om man bortser från den publicitet han fått genom tidningarnas engagemang i frågan, där han också uppenbart favoriserades. Troligtvis var det tack vare denna publicitet av hans skisser som Svensk-amerikanska sångföreningen, eller "Wennerberg Memorial Association", något år senare beställde en Wennerbergstaty av Eldh. Bakom projektet stod ett stort antal svensk-amerikaner som bidragsgivare, och initiativtagaren hade varit Wennerberg Memorial Associations sekreterare Fil. Dr. Victor Nilsson. Avsikten var att skänka statyn till staden Minneapolis.⁵⁸

Modellen till Eldhs Wennerbergstaty hade anlänt till Minneapolis i april 1914. I *Stockholms Dagblad* kunde man läsa att den "ändtligen anlänt dit (Minneapolis) efter att allt ifrån inskeppningen i Köpenhamn ha varit ute på en mängd äfventyr." (Modellen hade dock slutligen återfunnits vid en konsert i stadens största kyrka, Svenska Tabernaklet, där den stod uppställd och "väckte allmän beundran".)⁵⁹

Brunius skrev en tid efter: "Lösandet af frågan om ett monument öfver Gunnar Wennerberg blef som bekant ett af de alltför många fall i Sverige då en konstnärlig täflan fått ett negativt eller mindrevärdigt resultat (...) Saken blir icke bättre därigenom att ett af de lyckligare och mera lovande monumentförslagen, Carl Eldhs bild af studentdiktaren, beställts och utförts för svensk-amerikansk räkning: den sämre stannar kvar!" Han tillägger att en ganska stor förtjänst i frågans lyckliga utveckling, det vill säga att Eldh fick chansen

⁵⁷ Anteckningar angående Lundbergs produktion 1911, Teodor Lundberg, Centrala kansli arkiv, Nationalmuseum.

⁵⁸ "Gunnar Wennerberg-statyn i Minneapolis", *Hvar 8 Dag* 1915-07.

⁵⁹ "Gunnar Wennerbergstatyn i Minneapolis", *Stockholms Dagblad* 1914-04-23.

att uppföra en av sina modeller i vanligt statyformat, tillkom tidningen *Idun* ”som trott på och verksamt arbetat för Eldhs staty”. Det visar sig att Brunius under frågans gång inte riktigt delat *Iduns* tro, men att han i efterhand nu var villig att berömma Eldhs verk. Den färdiga statyn hade enligt honom blivit något helt annat och mer än vad skissen lovat.⁶⁰

Drygt ett år senare hävdade Brunius i en artikel att det skulle kunna göras en lång lista på företag där statliga och kommunala misstag reparerades genom privata initiativ. Han tog Eldhs Wennerbergstatyer som ett exempel på detta: ”Wennerbergtäflingen förde det goda med sig att en af våra bästa moderna statyer, Carl Eldhs bild af studentskalden, genom enskilt intresse kunde utföras och slutligen också beställas af våra landsmän i Amerika.” Det ledde dock i sin tur till att även Stockholm fick ett exemplar: När Eldhs gjutmodell av Wennerberg stod färdig för att forslas till Amerika hade den nämligen, enligt Brunius, uppmärksammats av grosshandlaren John Josephson. Han hade ensam låtit bekosta utförandet av ytterligare ett Wennerbergmonument som han skänkte till Stockholms stad. Eldh gavs i detta fallet även möjlighet att själv välja statyns placering. Efter att noga ha provat ut alternativa platser med hjälp av modeller, valde han den runda platsen alldeles vid vattnet strax bortom Kaptensudden på Djurgården.⁶¹

⁶⁰ August Brunius: ”Carl Eldhs Wennerbergs-Staty - Till asylen för goda emigrerade statyer”, *SvD* 1915-01-07.

⁶¹ August Brunius: ”Eldhs Wennerbergsstaty till Djurgården”, *SvD* 1916-02-15.

ANALYS AV WENNERBERGFRÅGAN

Analysen av Wennerbergfrågan som helhet är uppdelad i två avsnitt. I det första, diskuterar jag frågan utifrån estetiskt betingade faktorer. I det andra behandlas de icke estetiska faktorer som kanske kan förklara frågans utgång. I mycket stora drag har jag utgått från Rolf Yrlids modell, där han urskiljt olika värderingskriterier och delat upp den i två grupper: Estetiska och icke estetiska. I den estetiska värdekategorin ryms kriterier som skönhet, klarhet, originalitet, äkthet, sammansatthet, planmässighet, verklighetstrohet, sensibilitet, allvar, koncentration, variationsrikedom, fantasifullhet, humor och klassicitet. Med icke estetiska värderingsgrunder avser han moralisk kvalitet, religiös kvalitet och politisk kvalitet.⁶² Jag har frångått modellens ursprungliga tolkning, men fann den meningsfull då jag med den som utgångspunkt lättare kunde se helheten ur ett slags organiserat värdeperspektiv. Jag förutsatte sålunda att i analysen söka värden (eller kvalitéer) hos respektive konstnär och deras verk, som i *denna fråga*, vägde till deras fördel eller till deras nackdel.

Estetiska värderingsgrunder

Skisserna

Följande del behandlar skissernas utveckling och hur de båda konstnärernas bidrag förhåller sig till varandra. Jag har dessutom sammanfattat juryns och kommitténs utlåtande angående de olika skisserna.

Lundbergs skisser

Lundberg deltog som sagt redan i första tävlingen med skissen Stig - Wennerbergs byst förenad med allegoriska inslag. Det var ett koncept som överensstämde med skulptören Alice Nordins uttalande i *Idun*, där hon beskrev ett lämpligt Wennerbergmonument just så.⁶³ I kapitlet om Lundberg framgick det också att hans skulpturer ofta fick en allegorisk form. Efter att skissen inhandlats av kommittén nämndes den dock inte vidare i protokollet.

Lundbergs andra bidrag till tävlingen var Ignotus, en helporättfigur föreställande Wennerberg "uppflugan" på en spetsig klippformation. Sedd rakt framifrån sluttar klippans vänstra sida så att det bildats rum för Wennerberg, och man får en känsla av att han intagit sin plats med ett jättelikt språng. Armarna håller han sträckta framför sig, stödjande på en käpp i elegant pose. Huvudet är bårt men han håller en studentmössa i handen. Wennerbergs hållning är stolt, nästan teatraliskt förnäm med rak, stram rygg och nacke. Anletsdragen är unga och blicken är riktad mot en punkt i fjärran. Uttrycket tyder på ungdom och spänstighet. Bilden är dock för otydlig för att kunna gå närmare in på detaljer, bl a klädedräkten är svår att urskilja. Skissen är som Lundberg själv beskrev den komponerad på höjden och anpassad efter en sluttande terräng, men inte efter slottsbackens grässlutt-

⁶² Rolf Yrlid: *Litteraturrecensionens anatomi*, Lund 1973, sid 58-59.

⁶³ "Omkring Wennerbergstoden", *Idun* 1907-01-31, sid 54 f.

ning utan snarare efter en alpvägg. Det betraktar jag dock ej som ett misstag. I mina ögon framstår det som ett förtydligande av den ungdomliga styrka som ställningen kräver. Ungdom och käckhet var också det som genomgående annonserades av både journalister, kommitté- och jurymedlemmar. Rent fysiskt är figuren dock påfallande tunt byggd. Lundberg har här lämnat idén om allegoriska inslag och istället eftersträvat en realistisk yttre avbildning av Wennerberg, baserad på tidigare porträtt. Den tunna figuren, med det lite "förfinade" uttrycket överensstämmer också med vännernas beskrivning, och den bild jag skapade mig av Wennerberg i Svensons bok. Ignotus fick trots det inget erkännande i jury eller kommittén och avslogs utan motivering.

Bild 5. Lundbergs skiss "Ignotus".

I nästa bidrag, 50-talet, har Lundberg helt lämnat strävan efter ungdomlighet och spänst. Klippan finns kvar, men nu i form av en trubbig stenbumling, på vilken Wennerberg sjunkit ned. Vänster hand stöder mot stenen, men höger hand med fingrarna knutna om mössan, håller han som en bestämd gest i sidan. Det finns ett strängt yttryck över hela kompositionen och Wennerbergs min verkar kritiskt granskande. Anletsdragen hos den avbildade tyder på att han närmar sig medelåldern, och Lundberg har prytt honom med en lång, kraftig mustasch. Det finns inget av spexare eller lycksökare över gestalten, vilket man kunde ana i beskrivningen av Wennerberg som ung. Wennerberg kan här snarare karaktäriseras som grubblare med blicken, dunkel i sina ögonhålor, skådande mot en be-

kymmersam framtid. Lundberg håller fast vid den realistiska yttre verklighetssträvan. Den långa rocken som tyder på klädselns tidsenlighet, faller i djupa veck runt Wennerbergs kropp och framhäver en viss magerhet. Trots det känns kroppen på samma gång stark och kraftfull. Jag tänker på det Josephson sade om sin vän, som finns citerat i avsnitten om Gluntaskalden, att en underlig bark lagt sig om Wennerbergs sinne.⁶⁴ Samtidigt associerar jag dock till Eldhs ”Brantingmonument”, utfört många år senare, och ser i skissen en arbetares gestalt stolt beredd att ta itu med sin uppgift. Detta är alltså troligtvis den skiss kommittén hade framför sig då man beslöt att tilldela Lundberg uppdraget, den skiss han senare på kommitténs begäran omarbetade. Skissen hade dock fått avslag av juryn den 31 maj 1910. Men den 20 oktober 1910 då kommittén tog sitt beslut, betonade man motiveringen, att Lundberg valdes p g a skissens estetiska kvalité.

Bild 6. Lundbergs skiss ”50-talet”.

⁶⁴ Se not 3.

Lundbergs omarbetade version av 50-talet är den skiss som slutligen godkändes för att uppföras i monumentalformat. I kompositionen överensstämmer den nästan exakt med den föregående modellen, men anletsdragen tillhör nu en yngre man och hållningen är rakare. Wennerberg har sträckt på halsen och överkroppen något genom att flytta den stödjande armen närmare sig. Men det förefaller som om kraft och ungdom inte vill förena sig under Lundbergs händer. När han följer önskemål om ungdom, förvandlas Wennerbergs kropp åter till en ung pojkes, med tunna axlar, smal midja och smala armar. Ansiktsuttrycket känns något svårtolkat, men är inte längre bekymrat eller strängt och mustaschen är borta. Möjligtvis kan man i den breda munnen, med antydning av ett leende, utläsa ett drag av lugn och självtillit hos den avbildade. Mösshandsen vilar öppen mot höften och från att ha haft en bestämd och kärv pose är Wennerberg nu mera medvetet kokett. Hakan är lyft, blicken spejande efter inspiration och egentligen är det nog en ganska realistisk bild av den unge Wennerberg, så som han verkligen såg ut: Akademikern ovan vid fysiska kraftprov, omhuldad av damerna, ständigt uppassad och fri att ägna sig åt dikt och komposition.

Bild 7. Lundbergs omarbetade skiss av "50-talet", ca 60 cm. Skissen finns på Waldermasudde.

I Carl Eldhs Ateljémuseum finns en skiss som, med ledning av tidningarnas publicerade bilder, vid första anblicken skulle kunna vara /4:0 a – men lika väl Signatur I. En noggrann jämförelse med den ganska otydliga bild av /4:0 a som publicerades i *Idun* den 21 november 1909, tyder dock på att skissen i Eldhs ateljé troligtvis är Signatur I. Den överensstämmer i kompositionen mycket nära med det färdiga monument, bortsett från klippan som i skissen är större med en växtrelief som slingrar sig upp efter vänster sida. Ser man till uttrycket är skissen dock annorlunda i flera viktiga hänseenden. Istället för att, som i statyn vila höger underarm mot klippblocket bakom i en självsäker pose, har Wennerberg i skissen enbart handflatorna vilande på klippan. Det gör att hans placering ser mindre självklar ut, nästan osäker, som om han inte känner sig särskilt bekväm i sin pose. Skissens yta är rörig på grund av klippans skrovliga sida samt rockens och byxornas många veck. Brunius säger i en artikel om Eldhs skiss: ”Det var något löst och fladdrigt i behandlingen av den modernt beklädda kroppen - något af den trasiga impressionism som jag häromdagen berörde på tal om Milles nya reliefer.”⁶⁵ Eldh verkade här, liksom Lundberg, ha strävat efter en realistisk avbildning av Wennerberg som ung baserad på tidigare porträtt. Frisyren och kroppens tunna gestalt tyder på detta. Självdar jag dock parallell med Eldhs Strindbergstatyer. Det känns som om han även i skissen av Wennerberg sökt förkroppsliga en ”orolig själ”. Kanske är det ytans oroliga struktur och känslan av att den avbildade ”vill därifrån” som bidrar till detta intryck. Ansiktsuttrycket är avvaktande, i minna ögon rynkar han näsan åt något, medan *Idun* beskrev honom som ”sorglöst drömmande”.⁶⁶

Den 28 oktober 1909 hävdade sakkunniga att ”/4:0 a” var överlägsen både de nuvarande och de tidigare framkomna tävlingsbidragen och kommittén instämde. Men den 3 november 1909, förklarade juryn att skissen trots vissa förtjänster, inte var av så framstående värde, att det i nuvarande skick borde utföras i statyformat. (Skissen /4:0 b nämndes inte, varken i tidningarna eller i protokollen, och jag kan inte avgöra vilken av Eldhs skisser det var. På Carl Eldhs Ateljémuseum finns sammanlagt sex Wennerbergsskisser som kan kopplas till helporättstatyn.) Juryn beslöt dock den 12 februari 1910 att ”Signatur I” skulle utföras i skala 1:5 av den tänkta storleken, på grund av dess förtjänster i komposition och formgivning. (De andra två skisserna som inkom samtidigt, Signatur II och Signatur III, nämndes inte i protokollen.)

⁶⁵ August Brunius: ”Carl Eldhs Wennerbergs-Staty - Till asylen för goda emigrerade statyer”, *SvD* 1915-01-07.

⁶⁶ ”Wennerbergmonumentet”, *Idun* 1909-11-21, sid 558.

Bild 8. Eldhs skiss Signatur I. Skissen finns i Carl Eldhs Ateljémuseum.

På Norrlands nation i Uppsala finns en 71 cm hög bronsstatyett föreställande Wennerberg som, enligt signaturen, är utförd av Carl Eldh år 1910. Den är mycket lik Signatur I och storleken tyder på att det är en modell i skala 1:5. Jag förutsätter därför att detta är en bronsavgjutning av den modell som jag tidigare kallat Signatur I (skiss 2). Ytan är här liksom i den förgående skissen påfallande livlig. I ljuset framträder en mängd gropar och veck – man kunde kanske kalla skissen ”impressionistisk”. Helhetsintrycket ger dock inte känslan av att Eldh modellerat fram sin bild efter ett hastigt synintryck. Wennerberg har i denna versionen gjorts ytterligare lite tunnare, posen är något stel och ansiktsuttrycket avmätt. Ansiktsdragen är kraftigt markerade och trots att kinderna är släta uppfattar jag inte Wennerberg som en ”ung student”. Den 20 maj 1910 avfärdades denna skiss av juryn utan uttalad motivering. Enligt Nybloms redogörelse av Wennerbergfrågan, var Eldh själv inte nöjd med ett av sina bidrag. Kanske syftade han då på Signatur I (skiss 2). Det visade sig ju som sagt att Eldh redan då juryn bedömde detta, hade färdigställt ytterligare ett förslag: Stå stark.

Stå stark, var således Eldhs sista bidrag till Wennerbergtävlingen. Wennerbergs pose är här avslappnad, aristokratisk och självsäker. Den långa uppknäppta rocken och hans sätt att hålla händerna i fickorna ger ett nonchalant intryck. Beträktaren anar en inre styrka hos gestalten men fysiskt sett är han, liksom i både Lundbergs och Eldhs samtliga bidrag, påfallande slankt byggd. Wennerberg framställs i denna skiss som en medelålders man, liksom i Lundbergs 50-talet. Han har dock inte mustasch och inte heller samma grubblande min. Eldh har istället givit Wennerberg ett ytterst aristokratiskt utseende och läpparna har

en nästan högfärdig krökning. Då jag studerat skissen ett tag ändrade dock ansiktet karaktär och Wennerberg tycktes pressa samman läpparna i återhållet skratt. Det visade sig att Stå stark, den 20 maj 1910, accepterades av juryns majoritet för att uppföras i statyformat, sålunda vid samma tillfälle som man avfärdade Signatur I (skiss 2). Kommittén däremot, som varken uttalat sig om Signatur I (skiss 2) eller Stå stark, avfärdade båda förslagen den 29 maj 1910.

Bild 9. Eldhs skiss "Stå stark", 73 cm. Skissen finns på Carl Eldhs Ateljémuseum

Av kommitténs protokoll framgår att motiveringen till varför Eldhs bidrag avslogs var att han inte lyckades framställa Wennerberg i sin ungdoms dagar, så som man ville se honom. Redan då juryn bedömde Signatur I efterlystes mer av ungdom och käckhet. Trots det framställde Eldh Wennerberg med en äldre mans anletsdrag i sina två följande skisser. Man kan sålunda hålla med Nyblom om att Eldh inte lyckades med sitt uppdrag. Det som är svårt att förstå, är motiveringen till varför kommittén istället valde att beställa uppdraget av Lundberg, då också hans skiss (50-talet) föreställde en äldre man. Frågan är alltså i första hand varför Lundberg *fick* uppdraget, framför det faktum att Eldh *inte fick* det. Eldh gavs inte möjligheten att omarbete Stå stark trots att juryn förordat det. Lundberg däremot fick uppdraget utan att först ha tvingats göra om sin skiss.

Det andra faktum jag fäste mig vid då det gällde den estetiska frågan var Lindqvist brev till övriga kommittémedlemmar, där han föreslog att man skulle ge uppdraget åt Lundberg. Han påstod då att andra skulptörer nu borde ha insett att deras bemödande var meningslöst; att deras konstnärliga skapande var dömt att stupa på ett sakkunnighetsutlåtande. Både Clason och Looström, d v s de sakkunniga, hade dock uttalat sig mycket positivt om Eldhs skiss /4:0 a och förespråkat att den borde utföras i vanligt statyformat.

Om det var så att skulptörvalet avgjordes utifrån en rent estetisk motivering, kan den enligt mig inte ha grundat sig på de skisser man hade framför sig då beslutet togs. John Börjeson varnade i tävlingens inledningsskede för modernistiska försök med flygande gluntar och kommittén valde Lundberg som med sin akademiska bakgrund och sina klassiska ideal aldrig visat några ambitioner åt det hållet. Eldh däremot med många impressionistiska verk bakom sig var just en av dem Börjeson varnade för. Kanske befarade man att Eldh skulle vanhedra Wennerberg i sin framställning. Eller var det bara ett tillfälle av många att motverka det modernistiska formspråkets vidare intrång i den svenska skulpturtraditionen? De chanslösa skulptörerna Lindqvist omnämnde i sitt brev var kanske chanslösa på grund av modernare konstnärliga ideal. Av protokollen framgick det att Wirsén gärna hade sett att monumentet utfördes efter en skiss av John Börjeson själv. En skiss av Wennerberg som Börjeson utfört redan innan Wennerbergfrågan blev aktuell.

Monumentalskulpturerna

Jag har här valt att behandla skulpturerna i sitt färdiga skick, som en direkt följd på analysen av skisserna, samt av det faktum att jag har betraktat skulpturerna i sig ut ett rent estetiskt perspektiv.

Lundbergs staty

Lundbergs Wennerbergstaty är runt fyra meter hög men trots sitt monumentalformat framstår Wennerberg, precis som i den lilla skissens format, tunn och fysiskt vek. Axlarna är smala med vekt sluttande siluett och rocken med sina djupa veck hänger löst på kroppen. Kompositionen är högsam. Det gör att skulpturen smälter väl in bland omgivningens höga trädstammar, vilket Lundberg själv åsyftade, men bidrar också till det veka draget i Wennerbergs gestalt. Jag får känslan av att kompositionen skulle lämpa sig bättre i mindre format. Även rockens styva fall runt benen gör att monumentet tycks vara en kraftig uppförstoring av en statyett. Jag håller dock inte med i Brunius uttalande om att skärande sneda linjer mellan terräng och monument skulle ge ett komiskt intryck.⁶⁷ Den basplåtstenen står på överensstämmen enligt mig mycket väl med bakgrundens sluttande lutning och stenens egna kantiga former på kan betraktas avskilt från den omgivande terrängen. Jag vill inte heller instämma i att Lundbergs staty är "andefattig".⁶⁸ En viss känsla av frusen pose, eller stelhet gör sig märkbar, om man jämför denna med Eldhs staty men ansiktets uttrycksfullhet och gestaltens hållning berör betraktaren. Det finns en dämpad stämning över hela monumentet, trots blickens beslutsamhet och ryggens och huvudets strama

⁶⁷ Se not 1.

⁶⁸ Ibid.

hållning, uppfattar jag en slags sorgsenhet vilken ersatt skissens koketta uttryck. Jag tänker åter på Josephsons beskrivning av Wennerberg, eller om man vill på den gamla klichén att även clownen gråter. Egentligen är detta kanske den mest realistiska bilden av Wennerberg som "Gluntaskalden", eftersom den verkliga produktionen av *Gluntarne* kom i gång i samband med flytten från Uppsala, just på grund av saknaden efter kamraterna och den stad och tillvaro i vilken han tillbringat elva år av sitt liv.⁶⁹ Lundberg har genomgående strävat efter ett realistisk likhet i den fysiska gestalten, vilket också kan benämnas som ett av hans karaktärsdrag.

Bild 10. Lundbergs Wennerbergskulptur, Slottsbacken i Uppsala

Enligt Svensson fanns det ingen utgiven litteratur som behandlade Wennerberg vid tiden 1910, då han avbildades. Det konstnärerna hade att gå efter var tidigare porträtt och kanske i viss mån beskrivningar, från de som mindes honom som ung. Det var en bild av Wennerberg som överensstämde med den bild man fysiskt och psykiskt skulle kunna *föreställa sig* av honom - en realistisk avbildning i överensstämmelse med vänners beskrivningar och tidigare porträtt. Det finns dock (minst) ett annat sätt att framställa honom på, vilket jag strax kommer till i Eldhs färdiga staty. Det är den bild av Wennerberg som jag föreställde mig att uppsalastudenterna och "gluntasångarna" själv skapat sig, den bild man *förväntade sig* att se.

⁶⁹ Svensson 1986, sid 110 f.

Eldhs staty

I Eldhs fall är det de första av hans skisser som mest motsvarar det färdiga monumentet. Exakt under vilka förutsättningar Eldh fick uppdraget av svensk-amerikanska sångföreningen att uppföra Wennerberg i monumentalskulptur vet jag inte. Kanske var det så att beställarna själva valde vilken av Eldhs skisser som skulle ligga till grund för den färdiga statyn.

Statyn är 3,5 meter hög och Wennerberg har givits monumentala proportioner. Gestalten är kraftfull och man förnimmar tyngden i de olika kroppsdelarna. För första gången har Eldh utformat anletsdragen som en ung pojkes, nästan med ett barns runda kinder och mjuka hår. Posen är elegant och tyder på en stor medvetenhet hos den avbildade. Ansiktsuttrycket är också medvetet men på en gång nyfikt, beslutsamt och vänligt. Ytan skiljer sig fullständigt från förlagan vilken Brunius beskrev som impressionistisk. Statyn har en ren och slät yta med stora rundade former. Eldh beskrevs som sagt ofta som impressionist i början av sin karriär men i den färdiga Wennerbergskulpturen finns inte ett spår av Rodins tummar – vilket dock inte innebär att den istället fått en klassisk form. Skulpturen har snarare ett syntetiskt formspråk med stora samlade fält och kraftiga linjer. Eldh har lämnat strävan efter att realistiskt avbilda Wennerberg, men trots att gestalten av denna anledning blivit något stiliserad känns den mycket levande.

Rodin har sagt att man endast genom att framställa rörelse kan ge en illusion av liv. Rörelse definierade han som övergången från en attityd till en annan, något som dock inte kan återges realistiskt i en skulptur då den är ett statiskt föremål. Det enda alternativet är att samtidigt antyda ställningar som i verkligheten kommer efter varandra i tiden.⁷⁰ I Eldhs staty märks detta. Wennerberg har just skjutit höften från klippan, han spänner vänster arm och handen greppar om stenen. I nästa ögonblick kommer vikten att falla framåt och höger ben sparkar sig fram i ett steg.

Brunius uttalade sig så här om den färdiga statyn: "Figuren är fylld och vackert utbildad med en tydlig känsla af kroppsformerna under dräkten (...) Alldeles praktfullt är huvudet, som utan att vara idealiserat eller försötmat strålar af ungdomlig idealitet. Eldhs Wennerberg kan uthärda jämförelse med vilken som helst af moderna porträttstatyer - denna svåra och ofta ledsamma genre."⁷¹

⁷⁰ Herbert Read: *Den moderna skulpturens historia*, Stockholm 1964, sid 17.

⁷¹ August Brunius: "Carl Eldhs Wennerbergs-Staty - Till asylen för goda emigrerade statyer", *SD* 1915-01-07.

Bild 11. Eldhs Wennerbergstaty,
Kaptensudden, Djurgården

Bild 12. Huvudet till Eldhs Wennerbergstaty
Carl Eldhs Ateljémuseum.

När idén om att resa en stod över Wennerberg först nådde allmänheten beskrev samtidigt Mari Mihi sin bild av Wennerberg. Det var några synpunkter som han klädde i dramatiska ord och som enligt mig borde ha blivit tongivande för tackningsbidragsgivare och andra engagerades föreställning om den slutliga statyns utseende. Jag har inte forskat i hur många som egentligen kan ha läst artikeln men med tanke på att tidskriften gick ut till över femtio tusen hushåll, att andra medier än tidningar och tidskrifter inte existerade och att så många så snabbt gav sitt bidrag till stodens realiserande, så förutsätter jag att Mihis beskrivning fick visst inflytande: "De skola gifva honom idealistens uppåtriktade blick och tänkaren breda panna - och ensam skall han stå där (...) Att nu ge Gunnar Wennerberg en stod i brons där han skall 'stå stark' och blicka ut öfver sin älskade stad." Han ger också en tillbakablick över Wennerbergs sista tal till Uppsala studenter i maj 1901: "Denna historiska stund tändes i hans grå öga ungdomsmodet och hänförelsen, och studenthjärtat klapade högt under serafimerbandet - Där han så stod, smärt och rak och stolt (...) sådan sågo vi honom för sista gången. Sådan skola vi evigt minnas honom. Sådan måste konstnärens mejsel också framställa honom."

Eldh kan ha tagit fasta på Mihis bild av Wennerberg, av hur han *ville se* Gluntaskalden. Statyns komposition framstår, enligt mig, som ett realiserande av denna beskrivning: Eldh har framställt Wennerberg stående, rakryggad, med "idealists breda panna" och med blicken lätt uppåtriktad. Klippan bakom är i mina ögon inte ett stöd mot vilket han lutar sig. Jag ser den istället som en symbol för orubblig kraft. Den förtydligar styrkan och kraften hos gestalten.

Det finns dock ytterligare ett faktum som Eldh kan ha utgått från då han gjorde sin slutgiltiga staty. Efter att ha förkastat strävan efter porträttlikhet valde Eldh att istället utforma Wennerbergstatyn mer som en symbolistisk bild av Wennerberg, än som ett realistiskt porträtt. Skulpturen blev en symbol för den hänfödda studenten, för förväntansfullhet och frihet. Kanske var det så, att det Gluntaskalden verkligen stod för var minnet av uppsalastudenternas egen ungdom. Ville man se den som den verkligen var, eller som man mindes den? Eldh framställde Wennerberg ung, frisk, stark och stolt, trots att Wennerberg i verkligheten beskrevs som tämligen mager, med ett utseende tårt av sjukdom. Maillol lär ha sagt, efter det han återvänt från ett impressionistiskt uttryck tillbaka till en klassisk idealism: "Om jag tittade mindre på naturen skulle jag framställa inte verkligheten men sanningen."⁷² Eldh arbetade som sagt helst utan modell eftersom han ansåg porträttlikheten vara en bisak. Kanske detta bidrog till att han plötsligt "såg sanningen". Asplund beskrev statyn som: "en Ljusets riddarvakt, något av populär tjugande kårtalare, något av ädel och betagen svärmisk ungdom med dragen ännu litet runda och barnsliga".⁷³

Jag anser att Eldhs staty har ett värde i sig, även för den som inte söker paralleller med Gluntaskalden, den utstrålar harmoni och säkerhet, vilket är vackert att se, både om det relateras till en bestämd person eller ej.

Icke estetiska värderingsgrunder

En moralisk fråga

Den moraliska aspekten, eller kanske snarare den omoraliska, kan belysas genom ett löst ryckte som säger att Lundberg kopierade Eldhs förslag. Enligt ryktet skulle Lundberg ha besökt Eldh i hans ateljé. Det har jag inte hittat några belägg för.⁷⁴ Däremot kan han när som helst under tävlingens gång ha inspirerats av ett av de anonyma tävlingsförslagen. Nyblom strävade i sin insändare bland annat efter att dementera ryktet om kopiering och hänvisade till Ignotus som varit utställd på akademien hela sommaren.⁷⁵ Det är riktigt att det första tillfället "sten eller klippa" nämndes var i samband med Eldhs /4:0 a och b och Lundbergs Ignotus, vilka inlämnades ungefär samtidigt. Jag tror dock att det Eldh kan ha åsyftat inte var Ignotusklippan, utan den som förekommer i 50-talet, då hela kompositionen i mycket överensstämmer med /4:0 a och Signatur I. Signatur I inlämnades 12 februari 1910 och var utställd bland de 26 bidragen på Nationalmuseum. Den kan här mycket väl ha uppmärksamats av Lundberg, som den 29 maj samma år lämnade första versionen av 50-talet till kommittén.

⁷² Read 1964, sid 21.

⁷³ Asplund 1943, sid 109.

⁷⁴ Första gången jag kom i kontakt med "ryktet", var vid ett besök i Carl Eldhs Ateljémuseum då Åsa Cavalli-Björkman bad mig undersöka om det kunde ligga någon sanning bakom.

⁷⁵ "Skulptörstriden", *Aftonbladet* 1912-11-27.

Jag anser dock att detta inte är tillräckliga bevis för att anklaga Lundberg för omoraliskt handlande. I Kapitlet om Lundberg sägs att han många gånger dömdes orätt. Kanske det var så, men han dömdes onekligen många gånger. Följande citat kan både betraktas som ytterligare ett bevis på att Lundberg inte led av några skrupler då det gällde plagiering, eller som tecken på att det förekom en hetsjakt på Lundberg i den hårda kampen om skulpturuppdrag:

Som svar på professor Lundbergs öppna brev...Då professor Lundberg på heder och samvete förklarar att han vid utförandet av sin skiss till den påtänkta fontänen i Humlegården icke haft vetskap om mitt arbete, måste jag tro honom. Jag finner det emellertid egendomligt, att han varken på akademien eller senare vid tävlingen observerat mitt arbete, som dock var utfört i halv naturlig storlek och betydligt iögonenfalande (...) Vad de 'omotiverade beskyllningarna' beträffar ber jag endast att få hänvisa till vad pressen tidigare haft att säga om vissa av Lundbergs arbeten, t ex hans Wennerbergsstaty. Mitt uttalande om hans Olaus Petristaty står jag fast vid. När jag vid hemkomsten från en resa i Italien fick se detta arbete, hade jag ännu Glordano Brunos staty i allt för gott minne för att ej häpna över den utomordentliga likheten mellan de två arbetena. Att man inför nästan alla Lundbergs skulpturer spørjer sig: vad har jag sett detta förr? Är min personliga uppfattning som jag ej ifrångår.⁷⁶

Ytterligare ett exempel på konstnärers protester mot Lundberg redovisade jag ovan i samband med tävlingens förfarande. Det handlade främst om hur Lundberg förskaffade sig sina uppdrag. Eldh och Milles opponerade sig mot att Lundberg fick uppdraget att utföra Sveagruppen men nämnde också Lundbergs handlande i Carl X Gustaftävlingen, trots att detta nog löste sig på ett annat sätt än Lundberg hade tänkt sig: Då Lundberg lade fram sitt förslag på Carl X Gustafstatyn, hade juryn vägrat att ta ställning till det. Lundbergs antagonister uppmärksammade dock händelsen vilket ledde till att frågan omskrevs i pressen. En grosshandlare från Bohuslän såg skissen i tidningen och beställde den genast av Lundberg. Han lät bekosta statyns uppförande och skänkte den till sin hemstad Uddevalla.⁷⁷

Slutligen vill jag ytterligare kommentera frågan om Sveagruppen, då jag tycker den är belysande även för Wennerbergfrågan. I DN, den 27 november 1912 kunde man nämligen läsa att en av de sakkunniga i denna fråga hävdade att Stockenströms skiss fått avslag eftersom den var för utsirad och rik på detaljer, sålunda en motivering som fullständigt motsade sig Aron Johanssons. Den förutnämnda hävdade att svårigheterna att förhandla med Stockenström inverkat på beslutet, men uttalade vidare: "Men det får jag säga att inom riksdagshuskommittén fanns det då ingen sympati för den Stockenströmska skissen." Artikelförfattaren avrundar med konstaterandet att det prisbelönade förslaget öde var avgjort redan på förhand. Kommittén hade också utan att förs underrätta Stockenström, strukit ett streck över den offentliga tävlingen och gått till Lundberg, "som, hur omständigheterna än voro, befanns villig – då som alltid".⁷⁸

Det verkar av ovanstående påståenden som om Eldh hade små chanser mot en motståndare som Lundberg och troligt är att Eldh i Wennerbergfrågan kände sig "överkörd".

⁷⁶ Gusten Lindberg: 1919-03, Teodor Lundberg, klipparkivet, Konstbiblioteket.

⁷⁷ "Bohuslänningarnas Carl X Gustafsstaty", *Ny Daglig Allehanda* 1914-01-09.

⁷⁸ "Riksdagshusbyggets smakråd", *DN* 1912-11-27.

Samtidigt kan det dock betecknas som en värdefull egenskap ur Lundbergs egen synvinkel, och ett tydligt tecken på att han i många kretsar var högt uppskattad som konstnär. Det är dock även ett tecken på att han i andra kretsar inte kunde accepteras, just på grund av att han inte betraktades som nyskapare, utan hellre stämplades som plagiator.

Politiska aspekter

Eldh hade sina sympatier hos arbetarrörelsen, vilket till viss del tog sig uttryck i hans motivval. Hur starkt uttalat detta ställningstagande var i övrigt känner jag ej till. Asplund beskrev Eldh som tillbakadragen och mest sysselsatt med sitt arbete. Det har dock visat sig i uppsatsen att han engagerade sig i debatten kring konstfrågor. Kanske visade han också på detta vis ett politiskt engagemang. Vad jag syftar till är att ett socialistiskt radikalt ställningstagande kan ha satt käppar i hjulet för Eldh just i den här frågan. Jag förutsatte att den starkt konservativa Wennerbergs anhängare eventuellt motverkade att monumentet utfördes av någon mer liberal, just som Wennerberg själv betackade sig för Hierta beröm, och att det var ett motiv för att istället välja Lundberg.

Det visade sig dock att en av kommittéledamöterna, Knut Kjellberg, under sin uppsalatid tagit intryck från flera radikala vänner och därmed utvecklat ett starkt socialt engagemang. Han hade länge varit verksam i folkrörelsen och invaldes 1908 i riksdagens Andra kammaren, för liberala samlingspartiet.⁷⁹ Kjellberg behöll sin plats i kommittén ända till slutet. Om mitt resonemang haft något belägg verkar det osannolikt att han över huvud taget blivit invald i kommittén, samt att han skulle ha deltagit i ett avslag av Eldhs bidrag på ovan nämnda grunder.

Personliga relationer

Eldhs uttalande om Wirsén och hans vederlikar lockade till vidare undersökning. Protokollen visar inte några uttalanden från Wirsén som direkt kan relateras till Eldh. Jag fann dock en faktor som, trots att den verkar långsökt, kanske vägde till Eldhs nackdel i Wirséns och möjligtvis även i andra kommittéledamöters ögon. Mellan 1910 och 1912 rasade "Strindbergfejden" i Sverige. Strindberg gick till hårt angrepp mot kungahuset, kyrkan och en mängd institutioner bl a Svenska Akademien där Wirsén var en av ledamöterna. Eldh hade som sagt några år tidigare inlett ett vänskapsförhållande med Strindberg. Detta kan nu ha bidragit till motståndet mot honom. Vänskapen med Strindberg innebar ju ett ställningstagande bl a mot Wirsén själv.

Om vänskapsförbindelser och personliga sympatier eller antipatier bidrog till frågans slutliga lösning, måste Lundbergs ämbete och bekantskapskrets ha vägt till hans fördel. Som professor vid Konstakademien och som medlem av Nationalmuseums nämnd umgicks han väl närmast dagligen med högt uppsatta personer, vad det gällde beslutsfattande i konstfrågor. Han var dessutom nära vän med Prins Eugén, bror till Prins Carl som övertog ordförandeklubban efter Wachtmeister då kommittén splittrades på grund av delade

⁷⁹ Ragnar Amenius: "Knut Kjellberg", *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Stockholm 1975.

meningar. Han klubbade utan uttalad betänksamhet igenom Lindqvist förslag, vilket ledde till att Lundberg fick uppdraget.

I citatet Brunius hämtade från Uppsala nya tidning, påstogs att det var Nyblom som hade föreslagit Lundbergs skiss.⁸⁰ Jag letade med anledning av detta efter samband mellan Lundberg och Nyblom och fann, i familjen Nybloms släktträd, att Lundbergs hustru Ellen var Knut Nybloms syster. Enligt protokollen framgick det dock, som jag tidigare nämnt, att Nyblom förordade att Eldhs förslag /4:0 a borde godkännas och utföras i skulpturformat.

⁸⁰ Se not 53.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Wennerbergfrågan hade sin början i en officiell anonym pristävling. Denna passerade dock utan resultat, men inofficiellt fortsatte tävlingen mellan skulptörerna och kom tillslut att främst stå mellan Teodor Lundberg och Carl Eldh. Slutligen, efter att ärendet varit bordlagt över sommaren 1910, var kommittén plötsligt överens om att uppgiften istället borde tilldelas en bestämd konstnär. Vid samma tillfälle enades kommittén även om att denna konstnär borde vara Teodor Lundberg.

Uppsatsens mest intressanta frågeställning är det motstånd jag märkte mot Eldhs bidrag, då hans förslag gång på gång först förespråkades, men något senare avlogs. Jag reflekterade över den officiella motiveringen till varför Lundberg istället tilldelades uppdraget. Enligt protokollet från den 20 oktober 1910 var motiveringen främst de estetiska tjänster Lundbergs senast inlämnade bidrag (50-talet) ägde. Detta kullkastade, enligt min åsikt, motiveringen till varför Eldhs sista bidrag (Stå stark) förkastades. Motiveringen var att Eldh inte lyckats återge Wennerberg som man tänkt sig honom, som en ung skald, utan att han framställt honom som halvgammal och betänksamt blickande. Just så hade dock även Lundberg framställt Wennerberg i skissen 50-talet.

Kanske var det så att beslutet togs på grund av trötthet och förvirring, som Brunius hävdade i det inledande citatet. Att man helt enkelt i detta stadium valde att förlita sig på Lundberg som ett säkert kort, jag åsyftar Nybloms motivering i sin artikel men även Aron Johanssons uttalande, båda under rubriken: "Ett protestinlägg från Eldh och Milles". Lundberg var sedan tjugo år etablerad som konstnär och hans tidigare produktion, baserad på akademiska och klassiska ideal, var väl känd. Det anmärkningsvärda var dock att Eldhs bidrag vid ett par tillfällen av juryn och sakkunniga omtalades som överlägsna alla de andra bidrag som inkommit till tävlingen, d v s även Lundbergs. Jag hävdade därför att det skulle kunna vara Eldhs produktion i övrigt, baserad på ett modernare formspråk, som inte godtogs i kommittén. Kanske ville man undvika att detta tog sig uttryck i Wennerbergskulpturen.

Ärendets bordläggande berodde enligt tidskriften *Idun* på delade meningar inom kommittén. Det visade sig också att tre av ledamöterna hade av sagt sig uppdraget då kommittén på hösten 1910 åter tog upp arbetet. Motiveringen var att man ej ansåg sig kunna delta i kommitténs beslut. Lundbergs namn hade under sommaren föreslagits av enskilda kommittéledamöter och motiveringen måste ha syftat på detta. *Idun* befarade att Lundbergs skiss nu skulle genomdrivas på grunder av några enskilda kommittéledamöters mening eller av personlig sympati. I en annan refererad artikel talade man om att Lundbergs bidrag kanske skulle komma att manipuleras fram utan offentlig granskning. Uttalanden som dessa befäste min tro på att personliga grunder och känslor, som sympati och antipati, eventuellt låg bakom valet av skulptör. Jag övervägde om politiska orsaker bidrog till att Eldhs skisser avfärdades, men fann att det troligtvis inte var så. Däremot kunde eventuellt hans vänskap med Strindberg varit en bidragande negativ faktor. Strindbergfejden rasade i Sverige och minst en av kommittéledamöterna kan ha känt sig kränkt p g a denna. Jag kom

också fram till att andra skulptörer protesterade mot att Lundberg fler än en gång skulle ha förskaffat sig uppdrag på mer eller mindre moraliskt riktiga sätt. Det visade sig också att Lundberg hade både vänskapsband och släktband med kommittéledamöter.

I uppsatsarbetet har jag inte påträffat något konkret och påvisbart uttalande som bekräftar ovan nämnda hypoteser. Jag har försökt att läsa mellan raderna i protokollen och därefter sökt bekräftelse för mina iakttagelser i tidningsartiklar, brev och anteckningsböcker. Det enda jag verkligen anser mig ha fått bekräftat var att det uppstod problematik i samband med monumentplanernas realiserande. Detta är dock enligt mig ett bevis på vikten av att ifrågasätta förfarandet också av andra offentliga skulpturers tillkomst. Kommittén hade i Wennerbergfrågan det avgörande inflytandet. När meningsskiljaktigheter uppstod valdes istället nya medlemmar, medlemmar som var beredda att bistå Lindqvist förslag och frågan avgjordes på ett möte. Med en annan kommitté, eller om de som nu avgick varit i majoritet, så hade frågan kanske fått ett helt annat resultat. Kanske Eldhs staty hade vunnit.

Eldhs skulpturer som på privat initiativ uppfördes några år senare omskrevs, bl a av *Svenska Dagbladets* konstkritiker August Brunius, i mycket positiva ord. I en analys av de färdiga monumentalskulpturerna, som till viss del påminner om varandra, fann jag dock påfallande skillnader. Lundberg har eftersträvat en realistisk avbildning av Wennerberg, medan Eldh istället stilsiterat Wennerbergs drag, gjort dem rundare, tyngre och mer monumentala. Jag hävdade att Eldh i sin skulptur låtit Wennerberg symbolisera uppsalastudenten: ung, stolt, fri och stark, trots att Wennerberg själv beskrevs som tämligen mager och med ett utseende tårt av sjukdom. Jag antog slutligen att Eldh utformade sin skulptur så att den skulle överensstämma med den bild forna uppsalastudenter, genom Gluntasångerna, minnes av sin ungdom, inte sådan den verkligen var, utan sådan man ville minnas den.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

STOCKHOLM

Nationalmuseum

Centrala kansli arkiv

Teodor Lundberg

Anteckningar angående Teodor Lundbergs produktion 1911.

Nationalmuseumns nämnds protokollsamling

Protokoll från sammanträde 1907-06-01.

Kungliga Biblioteket

Brevsamlingen

Brev till och brev från Carl Eldh.

UPPSALA

Universitetsbiblioteket

Handskriftsavdelningen

Protokoll vid Wennerberg- kommitténs och juryns sammanträden 1907-1912.

Tryckta källor och litteratur

Aftonbladet 1912-11-27, "Skulptörstriden".

Aftonbladet 1912-11- 29, "Skulptörstriden".

Amenius, Ragnar: "Knut Kjellberg", *Svenskt Biografiskt Lexikon*, Stockholm 1975.

Asplund, Karl: *Carl Eldh*, Stockholm 1943.

Brunius, August: "Carl Eldhs Wennerbergs-Staty - Till asylen för goda emigrerade statyer", *Svenska Dagbladet*, 1915-01-07.

Brunius, August: "Eldhs Wennerbergsstaty till Djurgården", *Svenska Dagbladet* 1916-02-15.

Brunius, August: "Wennerbergsmonumentet", *Svenska Dagbladet* 1910-06-22.

Dagens Nyheter 1912-11-26, "En konstnärskontrovers om Sveagruppen".

Dagens Nyheter 1912-11-27, "Riksdagshusbyggets smakråd".

Dagens Nyheter 1912-11-28, "Skulptörerna, professorn o. Riksdagshusarkitekten".

- E. G. F: "Skisserna till Gunnar Wennerbergmonumentet" 1908-10-03, Wennerbergtävlingen, Klipparkivet, Konstabiblioteket.
- Ellenius, Allan: *Den offentliga konsten och ideologierna, Studier över verk från 1800- och 1900- talen*, Lund 1971.
- Eugen, Prins: *Breven berätta*, Stockholm 1942.
- Hedberg, Tor: "Teodor Lundberg Död", *Dagens Nyheter* 1926-01-04.
- Hvar 8 Dag* 1915-07, "Gunnar Wennerberg-statyn i Minneapolis", Carl Eldh, Klipparkivet, Konstabiblioteket.
- Idun* 1907-01-17, "Han skall varda den Horatio...", sid 30 f.
- Idun* 1910-07-03, "Monumental konst", sid 333.
- Idun* 1907-01-31, "Omkring Wennerbergstoden", sid 54 f.
- Idun* 1910-07-10, "Stoden åt Gunnar Wennerberg", sid 349 f.
- Idun* 1909-11-21, "Wennerbergmonumentet", sid 558.
- Johansson, Gotthard: "Teodor Lundberg död", *Aftonbladet* 1926-01-04.
- Lindberg, Erik: *Meddelande från Kungliga Akademien för de fria konsterna 1926-30*, Stockholm 1930.
- Lindberg, Gusten: 1919- 03, Teodor Lundberg, Klipparkivet, Konstabiblioteket.
- Nya Dagligt Allehanda* 1914-01-09, "Bohuslänningarnas Carl X Gustafsstaty".
- Ny Daglig Allehanda* 1926-01-04, "Teodor Lundberg död".
- Nyblom, Holger: "Kungl. Statybildhuggarebostället", *Svenska Hem i Ord och Bilder* 1914-11, sid 230 ff.
- Read, Herbert: *Den moderna skulpturens historia*, Stockholm 1964.
- Stockholms Dagblad* 1914-04-23, "Gunnar Wennerbergsstatyn i Minneapolis".
- Svenska Dagbladet* 1921-01-23. "Bland gipsjättar och bronspygmeer".
- Svenson, Sven G: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1986.
- "Wennerbergmonumentet - Den senaste tävlingens resultat" 1910-03-03, Wennerbergtävlingen, Klipparkivet, Konstabiblioteket.

Yrliid, Rolf: *Litteraturrecensionens anatomi*, Lund 1973.

BILDFÖRTECKNING

Omslagsbild: *Dagens Nyheter* 1996-05-17.

Bild 1: Studenten Wennerberg 1848. Svenson, Sven G: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1986, sid 48 f.

Bild 2: Wennerberg 1865. Svenson, Sven G: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1986, sid 48 f.

Bild 3: Wennerberg 1891. Svenson, Sven G: *Gunnar Wennerberg*, Stockholm 1986, sid 48 f.

Bild 4: Pennskiss av "Signatur I". "Wennerbergmonumentet - Den senaste tävlingens resultat" 1910-03-03, Wennerbergtävlingen, Klipparkivet, Konstbiblioteket.

Bild 5: Teodor Lundbergs skiss "Ignotus". *Idun* 1909-11-21, "Wennerbergmonumentet", sid 558.

Bild 6: Teodor Lundbergs skiss "50-talet". *Idun* 1910-07-10, "Stoden åt Gunnar Wennerberg", sid 349.

Bild 7: Teodor Lundbergs omarbetade skiss av "50-talet". Foto: författaren 1999.

Bild 8: Carl Eldhs skiss "4:0 a". Foto: författaren 1999.

Bild 9: Carl Eldhs skiss "Stå stark". Asplunds, Karl: *Carl Eldh*, Stockholm 1943, sid 110.

Bild 10: Teodor Lundbergs Wennerbergskulptur, Slottsbacken i Uppsala. Foto: författaren 1998.

Bild 11: Carl Eldhs Wennerbergskulptur, Kaptensudden på Djurgården. Foto: författaren 1998.

Bild 12: Huvudet till Eldhs Wennerbergstaty, Carl Eldhs Ateljémuseum. Foto: författaren 1998.

UPPSATSER I KONSTVETENSKAP LÄSÅRET 1998/99

1. Näslund, Anna: Konsten att rita en triangel. Hur påverkar pappersformen förskolebarns förmåga att kopiera trianglar? (80p)
2. Söderqvist, Jessica: Den befästa rundkyrkan i Valleberga. En rekonstruktion av ett medeltida kyrkorum. (60p)
3. Seim, Ingrid: Bärnsten - igår, idag och imorgon. (60p)
4. Ekroth, Power: Curatorn - subjektiv och synlig i samtidskonsten eller "Thank you God, for not making me a curator!" (60p)
5. Junker, Ida: Bilderbok och bilderbokssyn. Strukturell analys av 1996 års bilderböcker. (60p)
6. Widebäck, Sara: Ett möte med illustratören Mati Lepp. (60p)
7. Ahlgren, Anna: Grimstaby, småstad i Upplands Väsby. Om en bostadsplanering efter miljonprogrammet. (60p)
8. Kellerman, Eva: Kulturhusets utställningsverksamhet - dess utveckling och förändringar 1974-1996. (60p)
9. Müller-Suur, Annika: Den svenska målarkonstens dotter - Anna Maria Ehrenstrahl. (60p)
10. Törnblom, Carina: Konst på tallrik. Tallriksdekorens utveckling under 1920-tal till 1960-tal. (60p)
11. Nordström, Cecilia: Senbarockens möbler. En presentation av stilens förutsättningar och influenser samt tre svenska möbelmästare. (60p)
12. Björzell, Michael: Fruängen i Stockholm. Om förtätning och förändring av förorten under 1980- och 1990-talen. (60p)
13. Leichtle, Scarlett: Fångarna på fortet. Jeremy Benthams Panoptikon 1787. (60p)
14. Rudberg, Kristin: Body's Beauty. Hur relationen mellan konstnär och modell avspeglas i Dante Gabriel Rossettis konst. (60p)
15. Millqvist, Elisabeth: Utställd skulptur - ogräs eller näring? En studie av Rottneros och Wanås. (60p)
16. Rosenlund, Nina: Moderna museet och kritiken. En analys av kritiken kring ett konstmuseum 1990-1996. (60p)
17. Norée, Carina: Turisterna. Laurie Simmons Tourism-serie i lacansk tolkning. (60p)
18. Arfalk, Martin: Starrbäckssängen och landskapsarkitekturen. (60p)
19. Voisin, Marie-Astrid: "To promote the Increase of Learning." Viscount Fitzwilliam, Art Collector. (80p)
20. Prosell, Maria: En analys av fyra konstkritikers recensioner i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet 1965-1969. (60p)
21. Lüning, Juliane: Cecilia Edefalk - ein Porträt. (60p)
22. Norinder, Karin: Kvarteret Spårvagnen - en miljö i förändring. (60p)
23. Fors, Anette: Nio nyklassicistiska kyrkor i Gästrikland. Restaureringar och förändringar till idag. (60p)
24. Gillquist, Kerstin: Judaskysen och gripandet i Getsemane som de framställs hos Passionsmästaren, Albertus Pictor och Mäster Amund. (60p)
25. Smidova, Magdalena: "Konst där vi bor". Utsmyckningar i bostadsområden i Stockholm 1987-1991. (60p)
26. Kvist, Karin: Marie-Louise Ekman - den fria feministen. Konstnärens egen intention och några recensenters syn på hennes konst - från 1970-tal till idag. (60p)
27. Nilsson, Inga: Altarskåpet i Huddinge kyrka. (60p)
28. Anderljung, Åsa: Ombyggnader och förändringar i sju sörmländska kyrkor uppförda mellan 1892-1915. (60p)
29. Wilund, Paul: Morgondagens hus. Förebilder för Bruno Mathssons arkitektur. (60p)
30. Ängemark, Sofia: Vildblommor och adelsvapen. Louise Adelborg som formgivare. (60p)

UPPSATSER I KONSTVETENSKAP LÄSÅRET 1998/99

31. Rönnlund, Mikael: Petter Pettersson. Människan och konstnärsmyten. (60p)
32. Barkman, Antonia: Argent haché. En studie kring en försilvringssteknik. (60p)
33. Nyberg, Hanna: Realism, naturalism och vetenskap - medicinska genremålningar 1870-1939. (80p)
34. Borgö, Louise: Shakerstilens influenser på svensk inredningsdesign och möbelformgivning. (60p)
35. Eriksson, Victoria: Prakt på landsbygden. En analys av stuckaturtaken på Kohlswa herrgård. (60p)
36. Bengtsson, Johanna: Från drömmen om social reform till nostalgi. Carl och Karin Larssons konst på stockholmsutställningen och hundra år senare. (60p)
37. Löwenberg, Zacharias: Att rosa eller risa. Strindbergs konstkritik i samtida belysning. (60p)
38. Strand, Petra: Funktionalistiskt hantverk. En studie i Ingegerd Råmans glasformgivning. (60p)
39. Löthman, Bodil: Heliga Hjärtas kloster. Det religiösa livet uttryckt i konsten. (60p)
40. Sjöblom, Elin: Lekande allvar. En jämförande studie av Helga Henschens bilduttryck. (60p)
41. Rinman, Viveka: Institut des Hautes Etudes en Arts Plastiques. Pontus Hulténs internationella diskussionsforum i Paris 1988-1995. (60p)
42. Svensson, Anders: Bellissima invenzione. En historiografisk undersökning kring legenden om oljemåleriets uppfinnande av bröderna van Eyck. (60p)
43. Björkman, Mie: Carl Larssons illustrationer för barn. (60p)
44. de Brito, Elisabeth: Hyresgästernas Möbelaffär: "Lagom" kvalitet till "rimliga" priser. (60p)
45. Du Rietz, Marie-Christine: Upp- och nedvända världen och andra folkliga motiv i Tensta kyrkas kalkmålningar. (60p)
46. Polska, Virve: Logeteater på Stockholms slott? Nicodemus Tessin d.y.s planer på en hovteater åt Karl XII. (80p)
47. Jonsson, Jens: Ralph Erskines Aula Magna. Arkitektur och teori i Nationalstadsparken. (60p)
48. Kobak, Monika: Lena Lerviks moderskulpturer. Ett budskap uttryckt i form och symboler. (60p)
49. Orrghen, Anna: Om interaktivitet i samtida bildkonst. Med exemplet Jenny Holzers "Please change beliefs". (80p)
50. Henriksson, Emma: Matuppläggning i Sverige - ur en konstvetenskaplig synvinkel. (60p)
51. Theng, Jenny: Hur ska vi närma oss samtidskonsten? Den franske konsteoretikern Yves Michauds försök till svar på frågan. (60p)
52. Kollnitz, Andrea: Max Liebermann och Sverige. Konstnärsvänner och en målning. (60p)
53. Wennersten, Lina: Treenighetsframställningar i svensk medeltida konst. (60p)
54. Nordgren, Anna: Strömsholms slott. Restaurerings- och renoveringsarbeten under 1800- och 1900-talen. (60p)
55. Steorn, Patrik: Lysande effekter och mänskliga djup. En studie i tolkning och konsthistorieskrivning kring Julius Kronberg och hans verk "Jaktnymf med fauner" samt "David och "Saul". (80p)
56. Pech, Christina: Den nya Nationalteatern i Budapest - en studie av arkitektävlingen 1996/97. (60p)
57. Jansson, Anna: Att måla med känslens pensel. En undersökning av tre blinda bildkonstnärers verksamhet. (60p)
58. Golling, Daniel: Livet i skuggan av arkitekturen. Modernismens stadslandskap speglade i filmerna "L'éclisse" och "Love and Human Remains". (60p)
59. Meijer, Hanna: Kring Wennerbergstoden. Analys av en konståvling. (60p)